

Sídliště a pohřebiště kultury nálevkovitých pohárů v Dambořicích, okr. Hodonín

Příspěvek k poznání pohřebišť s pohřby v natažené poloze

A Funnel Beaker settlement and cemetery in Dambořice,
South Moravia

A contribution to knowledge of cemeteries with burials
in an extended position

Miroslav Šmíd – Marek Lečbych –
Jaromír Šmerda – Jiří Kala – Petr Limburský

Předmětem tohoto pojednání jsou v první řadě doklady sídlištních a pohřebních aktivit z počátku starého eneolitu z Dambořic, patřící kultuře nálevkovitých pohárů. Z pohledu aktuální chronologie jde o starší fázi baalberského stupně moravsko-dolnorakouské skupiny uvedené kultury. Do současné doby bylo prozkoumáno deset sídlištních objektů s reprezentativní kolekcí keramiky a šest hrobů s pohřby v natažené poloze bez výbavy. Lokalita je dalším příkladem donedávna neregistrovaných pohřebních zvyklostí místní skupiny nálevkovitých pohárů a současně příležitostí představit tento fenomén starého eneolitu na Moravě v širších souvislostech. Součástí příspěvku je také vyhodnocení antropologického materiálu a prezentace radiouhlíkových dat, které z něj byly získány.

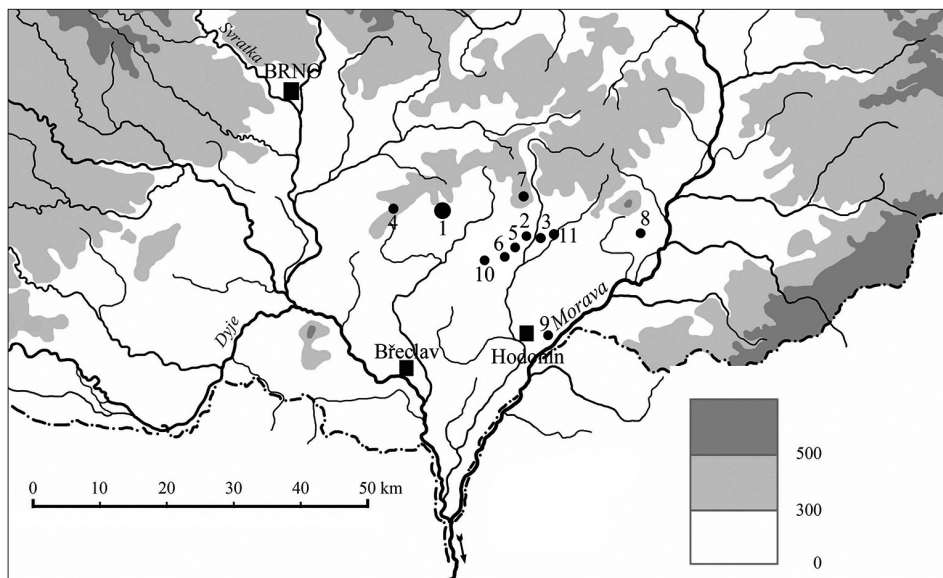
Morava – starý eneolit – kultura nálevkovitých pohárů – sídliště – pohřebiště

The main subject of the article is evidence of settlement and burial activities from the beginning of the Early Eneolithic from Dambořice belonging to the Funnel Beaker culture. From the perspective of the current chronology, this is the early phase of the Baalberg stage of the Moravian – Lower Austrian group of this particular culture. To date, ten settlement features with a representative assemblage of pottery and six graves with burials in an extended position without grave goods have been investigated. The site is another example of only recently recorded burial customs of a local Funnel Beaker group and, simultaneously, an opportunity to present this phenomenon of the Early Eneolithic in Moravia in a broader context. The article includes an evaluation of anthropological material and a presentation of the radiocarbon dates that were acquired from the bones.

Moravia – Early Eneolithic – Funnel Beaker culture – settlement – cemetery

1. Úvod

Záchranné archeologické výzkumy realizované během posledních deseti let v severovýchodní části intravilánu obce Dambořice, okr. Hodonín, přinesly nové poznatky o pravěkém osídlení polohy na úpatí kopce Spálený. Vedle rozsáhlého sídliště horákovské kultury ze starší doby železné jde o objekty z počátku starého eneolitu, kdy území Moravy osídlila kultura nálevkovitých pohárů (dále KNP). V tomto konkrétním případě jde o další sídliště z prostoru jejich zvýšené koncentrace v širším předpolí Ždánického lesa (*obr. 1*).

Obr. 1. Lokality ze starší fáze baalberského stupně moravsko-dolnorakouské skupiny nálevkovitých pohárů v jižním předpolí Ždánického lesa na jihovýchodní Moravě.

Fig. 1. Sites from the early phase of the Baalberg stage of the Moravian – Lower Austrian group of the Funnel Beaker culture in the southern foreground of Ždánice Forest in southeast Moravia.

1 Dambořice; 2 Kyjov; 3 Kyjov-Újezd; 4 Lovčičky; 5 Svatobořice; 6 Místřín; 7 Nechvalín; 8 Moravský Písek; 9 Rohatec; 10 Šardice; 11 Žádovice.

Příspěvek je věnován deseti dosud odkrytým objektům a skupině hrobů s pohřby v natažené poloze ze starší fáze baalberského stupně moravsko-dolnorakouské skupiny nálevkovitých pohárů, které představuje v širších časoprostorových souvislostech.

2. Naleziště

Dambořice se nacházejí v severovýchodní části okresu Hodonín, 35 km jihovýchodně od Brna a 15 km západně od Kyjova, na jižním úpatí Ždánického lesa. Obec leží v hlubokém údolí, jímž protéká potok Salajka, který se pod obcí vlévá do Spáleného potoka, pravostanného přítoku Trkmanky, a posléze do Dyje. Severní část katastru je zalesněna, směrem k jihu se krajina otevírá a je intenzivně zemědělsky obdělávaná. Území náleží do geomorfologické jednotky Ždánický les, která je spolu s Chřibý součástí Středomoravských Karpat. Z užšího geomorfologického hlediska je zkoumaný prostor součástí Dambořické vrchoviny tvořené převážně jílovcí a pískovci ždánické jednotky vnějšího flyše. Jde o plochou vrchovinu s rozsáhlými zbytky zarovnaného pobadenského povrchu (*Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 115*). Nejvyšším bodem celé jednotky je vrch U slepice (543 m n. m.).

Intenzivní pravěké osídlení katastru obce potvrdila celá řada nálezů, přičemž moderní archeologické výzkumy byly realizovány především severně od obce v sousedících tratích Vysoká a Kluče. Zdejší polykulturní osídlení sahá od paleolitu přes neolit a eneolit ke starší

a mladší době bronzové a dále přes dobu halštatskou a laténskou až k ranému středověku (Geisler 1996; Berkovec – Kos 2003; Lečbych 2008; 2018; Šmerda 2005; 2006; 2008; 2009a; 2009b; 2014). Nejstarší fáze eneolitu je zde zastoupena pozdně lengyelským horizontem. Směrem k jihu navazující polohou je úpatí kopce Spálený, kde bylo osídlení KNP poprvé zachyceno pracovníky Masarykova muzea v Hodoníně roku 2009 při dostavbě základní školy mezi ulicemi Farní a Nad Školou (poloha Za Stodolami). Objekty 5/2009 a 6/2009 charakteru sil poskytly první ucelenou kolekci keramiky starší fáze baalberského stupně moravsko-rakouské skupiny nálevkovitých pohárů. O šest roků později započala realizace dopravní a technické infrastruktury pro kolonii 75 rodinných domků v severovýchodní části obce s přímou návazností na pozemky základní školy (obr. 2). Roku 2015 byly v trase budovaných komunikací prozkoumány tři objekty KNP (500, 503 a 506) a roku 2017 zbývajících pět (527, 529, 531, 532 a 538) společně se skupinou hrobů na parcele č. 434/26. Lze předpokládat, že další objekty a hroby budou odkryty v souvislosti s pokračující zástavbou polohy.

3. Objekty a nálezy

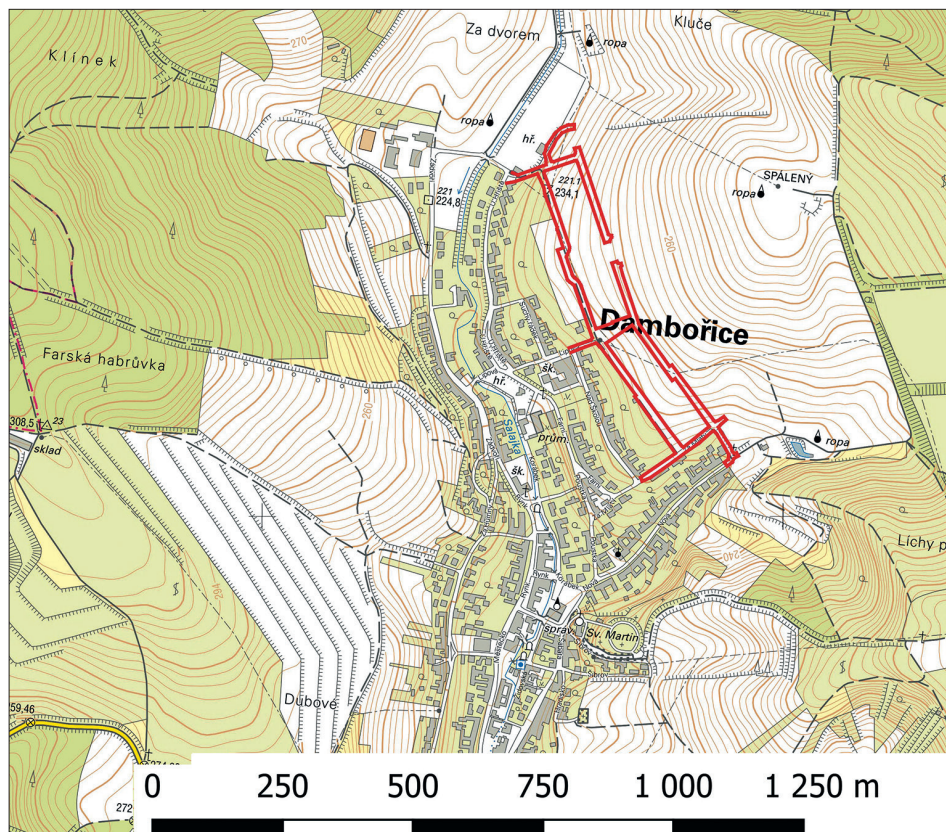
Deset dosud prozkoumaných sídlištních objektů je rozptýleno na ploše o rozloze téměř pěti hektarů na k západu exponovaném úpatí kopce Spálený. Komunální výstavba byla sotva zahájena, ale vzhledem k situaci v trase páteřní komunikace a několika málo prozkoumaným parcelám lze soudit, že osídlení mělo spíše rozvolněný charakter spočívající v několika skupinách objektů, náležejících nejspíše jednotlivým sídelním jednotkám. S výjimkou jednoho hliníku a prohlubně široce oválného tvaru se jednalo o síla s do stran ubíhajícími stěnami a rovným či mísovitým dnem. Pouze jednu jámu (538/2017) lze klasifikovat jako sklípek. Ten je součástí skupiny pěti objektů v jižní části dotčené plochy (obr. 3: 3). Celkem lze za současného stavu výzkumu identifikovat tři lokální seskupení: vedle právě zmíněné skupiny v jižní části plochy se druhá rýsuje v prostoru základní školy (obr. 3: 1) a třetí severovýchodně od ní. Pozůstatky obytných staveb nebyly identifikovány. Na rozdíl od sil a hliníků nezasahovaly příliš hluboko pod úroveň terénu a byly setřeny splavováním svažitého terénu a letitou kultivací půdy.

Výzkum Masarykova muzea v Hodoníně při dostavbě základní školy roku 2009

Objekt 5/2009 (504)

Sílo kruhovitého půdorysu s nízkým válcovitým ústím a do stran ubíhajícími stěnami ostře dosedajícími na ploché dno. R.: průměr hrdla 149 cm, max. průměr dna 249 cm, hloubka 96 cm (obr. 6: 1). Výplň: K 117 – čočky spraše a K 118 – tmavě hnědá, středně ulehlá prachová hlína, nahodile drobty i hrudky spraše.

1. Zlomek spodku nádoby. Hlína s příměsí písku s valouny do 10 mm, kvalitní výpal, povrch tmavě hnědý s mikrozrnky biotitu, hlazený (inv. č. P4062, obr. 10: 5).
2. Zlomek plecí poháru s odsazeným hrdlem. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch šedohnědý leštěný, lom černý (inv. č. P 4063/3, obr. 9: 4).
3. Část hrdla pohárovité nádoby s okrajem dovnitř seříznutým. Plavená hlína s drobnými zrnky písku, kvalitní výpal, povrch hnědý urovnaný, lom černý (inv. č. P 4068/1, 3, obr. 10: 3).
4. Džbán s ostře nasazeným nálevkovitě rozevřeným hrdlem a páskovým, diagonálně orientovaným uchem. Plavená hlína se zrnky písku, povrch tmavě šedohnědý. Výpal střední tvrdosti, povrch původně hlazený, ořelý. R.: výška 105 mm, průměr okraje 65 mm (inv. č. P 4085, obr. 10: 2).

Obr. 2. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. Plán nově zbudovaných komunikací na ZM ČR 1 : 10 000.
Fig. 2. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. Ground plan of newly built roads.

Objekt 6/2009 (505)

Sílo kruhovitého půdorysu s nízkým válcovitým hrdlem a mírně konvexními, výrazně podhloubenými stěnami. R.: průměr hrdla 107 cm, průměr dna 241 cm, hloubka 71 cm (obr. 6: 2). Výplň: K 119 – tmavě hnědá středně ulehlá prachová hlína, nahodile drobtý spráše.

1. Torzo stěny baalberské amfory – láhve (?). Hlína s příměsí hrubšího písku, kvalitní výpal, lom ostrý, povrch šedočerný oprýskaný, původně hlazený do matného lesku. R.: průměr max. výdutě 180 mm, průměr hrdla ca 70 mm (inv. č. P 4072, obr. 11: 6).
2. Drobný zlomek kónické misky (?) s límcovitým okrajem na vnitřní straně. Plavená hlína, velmi kvalitní výpal, lom ostrý – černý, povrch hnědý původně hlazený do matného lesku (inv. č. P 4074/1).
3. Zlomek plecí nádoby s nízkým ven vyhnutým hrdlem. Plavená hlína ostřená drobnými kaménky, lom ostrý, kvalitní výpal, povrch červenohnědý hlazený do matného lesku (inv. č. P 4074/2).
4. Pohár se soudkovitým spodkem a rozevřeným, mírně dovnitř prohnutým hrdlem. Plavená hlína, lom černý, povrch šedoohnědý, hlazený. Výpal střední tvrdosti. R.: výška 110 mm, průměr okraje 115 (inv. č. P 4078/3, obr. 10: 1).
5. Drobný zlomek blíže neklasifikovatelné nádoby (pravděpodobně šálky) se dvěma dochovanými diagonálně položenými řadami brázděného vpichu. Plavená hlína, nekvalitní výpal, povrch šedoohnědý, otřelý (inv. č. P 4078/5, obr. 11: 5).
6. Torzo baalberského džbánů s odlomeným uchem. Uvnitř nádoby stopy modelování. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch šedoohnědý skvrnitý, původně hlazený do matného lesku. R.: výška 140 mm, průměr hrdla 80 mm (inv. č. P 4079, obr. 11: 1).

7. Torzo horní části hrnce s náznakem límcovitého rozšíření okraje na vnější straně. Plavená hlína, výpal střední tvrdosti, lom ostrý – černý, povrch světle hnědý ořelý, původně hlazený do matného lesku. R.: průměr okraje 250 mm, výška torza 150 mm (inv. č. P 4080/1, *obr. 12: 2*).
8. Torzo hrdla velké pohárovité nádoby. Hlína ostřená drobnými kamínky, kvalitní výpal, lom ostrý – černý, povrch šedohnědý skvrnitý a hlazený. R.: průměr okraje 340 mm (inv. č. P 4080/2, *obr. 12: 3*).
9. Několik zlomků široce rozevřeného hrdla pohárovité nádoby. Plavená hlína bez viditelných stop ostřiva, kvalitní výpal, povrch okrový hlazený, lom černý. R.: Průměr okraje 205 mm, výška hrdla 50 mm (inv. č. P 4080/4, *obr. 12: 1*).
10. Zlomek hrdla a část plecí větší pohárovité nádoby s půlkou kruhového výčnělku. Plavená hlína ostřená kamínky, kvalitní výpal, povrch okrový, hlazený do matného lesku, lom ostrý – černý. R.: průměr okraje 240 mm, výška okraje 60 mm (inv. č. P 4080/5, *obr. 12: 2*).
11. Zlomek kónického spodku nádoby. Plavená hlína bez viditelných stop ostřiva, kvalitní výpal, povrch světle hnědý hlazený, ostrý lom černé barvy. R.: průměr dna ca 130 mm (inv. č. P 4081/1, *obr. 12: 5*).
12. Spodek větší nádoby s přímou stěnou. Hlína ostřená kamínky (sporadicky), výpal střední tvrdosti, povrch okrový, hlazený, lom ostrý – černý. R.: průměr dna 120 mm (inv. č. P 4081/2, *obr. 12: 6*).
13. Zlomek spodku nádoby. Plavená hlína bez viditelných stop ostřiva, výpal střední tvrdosti, povrch šedohnědý, hlazený. R.: průměr dna 135 mm (inv. č. P 4081/3, *obr. 12: 4*).
14. Zlomek hrdla a část plecí baalberského džbánu. Vlevo od ucha se třemi „vousy“ se dochoval jeden drobný výčnělek. Hlína s příměsí kamínků do 8 mm, kvalitní výpal, povrch tmavě šedohnědý urovnaný, lom ostrý – černý (inv. č. P 4082, *obr. 11: 3*).
15. Torzo měkce profilované pohárovité nádoby. Okraj chybí. Hlína s příměsí křemičitého písku, výpal střední tvrdosti, povrch světle hnědý hlazený, lom ostrý – černý. R.: průměr max. výdutí 265 mm, výška torza 140 mm (inv. č. P 4083/23, *obr. 13: 3*).
16. Zlomek spodku nádoby s ostře zalomenou max. výdutí. Plavená hlína s kamínky do 8 mm a žárem vyžíhaným ostřivem. Kvalitní výpal, povrch šedohnědý skvrnitý a hlazený, lom ostrý – černý. R.: průměr max. výdutí ca 220 mm (inv. č. P 4083/26, *obr. 11: 4*).
17. Zlomek plecí baalberského džbánu s jedním dochovaným čočkovitým výčnělkem. Plavená hlína s ojedinělými valouny křemene, výpal střední tvrdosti, povrch tmavě šedý, původně hlazený do matného lesku, lom černý (inv. č. P 4083/29, *obr. 11: 2*).

Záchrané výzkumy realizované Ústavem archeologické památkové péče Brno

Objekt 500/2015, kontext 102

Exploatační jáma široce oválného půdorysu. Dno zvrásněné četnými prohlubněmi po chaotické těžbě hlíny. Prozkoumána 1/3 severní části objektu. Výplň: K 102 – hnědá ulehlá jílovito–prachová hlína s proplástkami a čočkami sprašové hlíny, ojediněle uhlíky. R.: délka 4,9 m, šířka prozkoumané části 2,5 m, max. hloubka od úrovně podloží 1,23 m (*obr. 7: 1*).

1. Zlomek stěny hluboké esovitě profilované mísy. Plavená hlína s příměsí drobných kamínků, výpal střední tvrdosti, povrch červenohnědý ořelý, lom černý (inv. č. 158/15-102/1, *obr. 16: 1*).
2. Zlomek okraje poháru s hrdlem lehce prohnutým, ostře nasazeným. Plavená hlína s drobnými kamínky, výpal střední tvrdosti, povrch červenohnědý ořelý (inv. č. 158/15-102/2, *obr. 16: 3*).
3. Zlomek plecí poháru s ostře nasazeným hrdlem. Pod linií nasazení drobný polokulovitý výčnělek. Plavená hlína, výpal střední tvrdosti, povrch černý ořelý, lom černý (inv. č. 158/15-102/3, *obr. 16: 3*).
4. Zlomek odsazeného a lehce prohnutého hrdla poháru. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch šedohnědý hlazený (inv. č. 158/15-102/4, *obr. 16: 2*).

Objekt 503/2015

Sílo široce oválného půdorysu s mísovým ústím, úzkým hrdlem a do stran ubíhajícími stěnami. Dno rovné. Výplň: K 105 – hnědá středně ulehlá jílovito–prachová hlína, nahodile čočky a vrstvičky žluté sprašové hlíny. Ve spodní části hrudky mazanice. R.: průměr ústí 2,3 m, hloubka od úrovně podloží 1,3 m (*obr. 7: 2*).

1. Několik zlomků okraje poháru s hrdlem ostře nasazeným. Plavená hlína s mikrozrnky biotitu, kvalitní výpal, povrch světle hnědý a hlazený. R.: průměr okraje 200 mm (inv. č. 158/15-105/1, *obr. 15: 1*).

2. Zlomek okraje poháru s hrdlem ostře nasazeným. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch v odstínech hnědočervené barvy (přepálený), hlazený (inv. č. 158/15-105/3, obr. 15: 2).
3. Zlomek prohnutého hrdla poháru. Plavená hlína, výpal střední tvrdosti, povrch červenohnědý otřelý, lom černý (inv. č. 158/15-105/4, obr. 15: 3).
4. Zlomek okraje jordanoidní mísy. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch okrový hlazený (inv. č. 158/15-105/5, obr. 15: 4).
5. Zlomek plecí poháru s hrdlem odděleným horizontální rýhou. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch šedo-hnědý hlazený (inv. č. 158/15-105/6, obr. 15: 5).
6. Páskové ucho hrnce nebo amfory. Plavená hlína s drobnými kamínky, kvalitní výpal, povrch tmavě hnědý hlazený (inv. č. 158/15-105/7, obr. 15: 11).
7. Zlomek plecí poháru s dlouhou svislou plastickou lištou. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch okrový a hlazený (inv. č. 158/15-105/6, obr. 15: 10).
8. Zlomek plecí a část hrdla nálevkovitého hrnce. Hrdlo ostře nasazené, pravděpodobně lehce prohnuté. Hlína s příměsí křemencových kamínků, výpal střední tvrdosti, povrch šedý, ovšem patrný červenohnědý základ, hlazený (inv. č. 158/15-105/16, obr. 15: 6).
9. Zlomek velké lžice, s ulomeným držadlem. Plavená hlína, výpal střední tvrdosti, povrch šedo-hnědý hlazený (inv. č. 158/15-105/15, obr. 15: 8).
10. Zlomek okraje poháru s hrdlem ostře nasazeným. Plavená hlína, povrch červenohnědý přepálený (inv. č. 158/15-105/17, obr. 15: 7).
11. Zlomek okraje jordanoidní mísy. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch hlazený v odstínech šedo-hnědé barvy (inv. č. 158/15-105/18, obr. 15: 9).

Objekt 506/2015

Silo kruhového půdorysu s mísovitou prohlubní na východní straně ústí. Stěny mírně vyklenuté, dno rovné. Výplň: K 108 – hnědá středně ulehlá jílovito–prachová hlína s číčkami bílé jílovité hlíny, nahodile stopy uhlíků. R.: průměr 2,1 m, hloubka od úrovně podloží 1 m (obr. 7: 3).

1. Miniatura vysoké mísy s ostře nasazenými a dovnitř skloněnými plecemi. Plavená hlína s ojedinělými kamínky, řídce mikrozrnka biotitu, kvalitní výpal, povrch šedo-hnědý hlazený. R.: výška 65 mm, průměr okraje 55 mm, průměr dna 35 mm (inv. č. 159/15-108/13, obr. 14: 9).
2. Zlomek stěny vysokého šálku s výzdobou provedenou technikou brázděného vpichu (obrněné trojúhelníky). Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch šedý a hlazený do matného lesku. V brázdách zbytky bílé inkrustace. R.: průměr okraje 90 mm, dochovaná výška stěny 45 mm (inv. č. 159/15-108/14, obr. 14: 8).
3. Zlomek okraje mísy s dovnitř skloněnými plecemi s jednou dochovanou svislou lištou. Plavená hlína s ojedinělými kamínky a s mikrozrnky biotitu (řídce). Povrch šedo-hnědý, původně leštěný, otřelý. R.: průměr okraje 270 mm (inv. č. 159/15-108/15, obr. 14: 1).
4. Spodek velké nádoby. Hlína s příměsí hrubšího písku s mikrozrnky biotitu, kvalitní výpal, povrch červenohnědý hlazený, lom černý. R.: průměr dna 110 mm, průměr max. výdutě 270 mm, dochovaná výška 145 mm (inv. č. 159/15-108/12, obr. 14: 10).
5. Drobný zlomek okraje jordanoidní mísy. Plavená hlína s mikrozrnky biotitu, výpal střední tvrdosti, povrch červenohnědý otřelý (inv. č. 159/15-108/18, obr. 14: 3).
6. Drobný zlomek okraje dvoukónické nádoby. Plavená hlína, nekvalitní výpal, povrch červenohnědý otřelý (inv. č. 159/15-108/17, obr. 14: 4).
7. Drobný zlomek okraje džbánku s uchem posazeným pod okrajem. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch hnědý urovnaný (inv. č. 159/15-108/19, obr. 14: 2).
8. Ucho kruhového průřezu. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch červenohnědý hlazený. R.: průměr 20 × 15 mm (inv. č. 159/15-108/22, obr. 14: 5).
9. Fragment hrdla pohárovité nádoby. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch šedý, hlazený (inv. č. 158/15-108/4, obr. 14: 6).
9. Zlomek plochého přeslenu s prohnutou stěnou. Z výzdoby se dochoval jeden kruhový vpich. Plavená hlína s mikrozrnky biotitu, povrch černý otřelý (inv. č. 159/15-108/24, obr. 14: 7).
10. ŠI – jádro, rohovec ze Stránské skály.
11. ŠI – úštěp, rohovec ze Stránské skály.
12. ŠI – úštěp, rohovec ze Stránské skály.
13. ŠI – zlomek čepelky, radiolarit typ Vršatské Podhradie.

Objekt 527/2017

Sílo kruhového půdorysu s do stran ubíhajícími stěnami a rovným dnem. Třetina objektu zasahovala mimo stavební jámu. Výplň K 136 – hnědá, středně ulehlá jílovito–prachová hlína, u okrajů zánikové vrstvičky žlutohnědé hlíny. Nahodile zlomky cicvářů. R.: průměr ústí 1 m, max. průměr 2,2 m, hloubka od úrovně podloží 1,4 m (*obr. 8: 4*).

1. Torzo velkého nálevkovitého hrnce se třemi uchy na rozhraní hrdla a vřutě. Hlína ostřená kamínky, kvalitní (dělivý) výpal, povrch skvrnitý v odstínech hnědé, červenohnědé a šedé barvy. R.: Výška 554 mm, průměr okraje 415 mm, průměr lehce konkávního dna 180 mm (inv. č. 340/17-136/1, *obr. 17*).

Objekt 529/2017

Sídlištní jáma oválného půdorysu zasahovala zhruba jednou polovinou mimo skrytou plochu. Stěny šikmé, dno ploché. Výplň K 138 – hnědá ulehlá jílovito–prachová hlína. R.: délka prozkoumané části 1 m, šířka 1,1 m, max. hloubka 0,15 m (*obr. 8: 3*).

1. Zlomek plecí s částí ostře nasazeného hrdla drobné pohárovité nádoby. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch světle hnědý hlazený, lom černý (inv. č. 340/17-138/1, *obr. 16: 7*).
2. ŠI – drobná čepel z rohovce ze Stránské skály. R.: délka 37 mm (inv. č. 340/17-138/2).

Objekt 531/2017

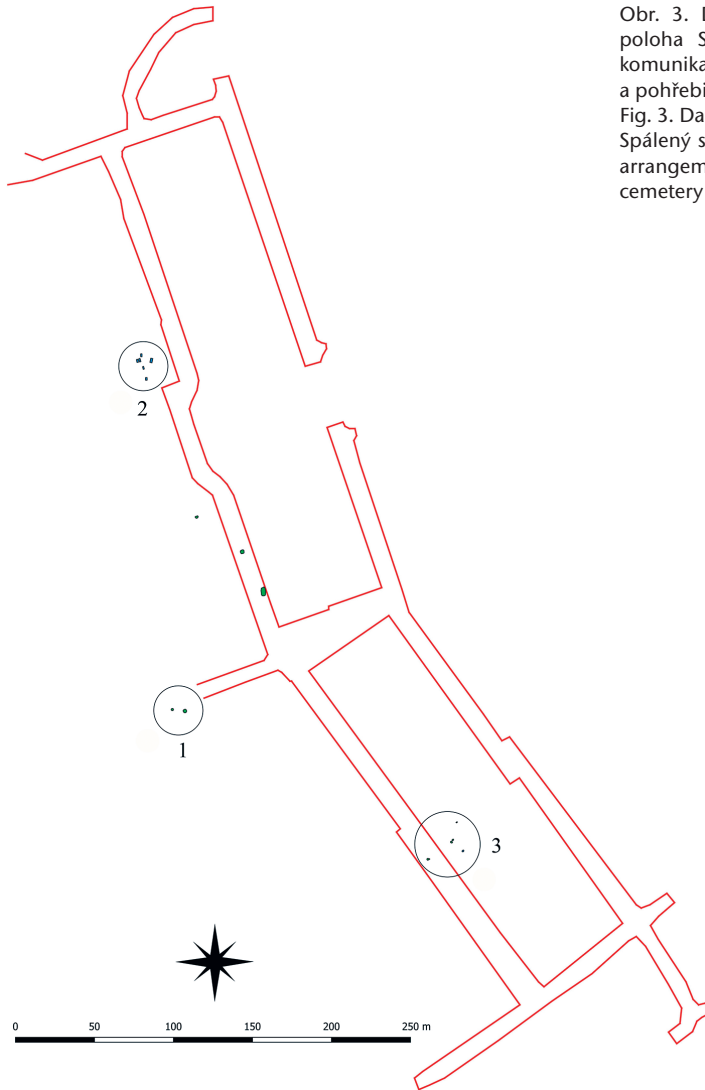
Sílo kruhového půdorysu s do stran ubíhajícími stěnami a mísovitým dnem. Výplň K 140 – tmavě hnědá ulehlá jílovito–prachová hlína s drobnými většími kamínky, ojediněle stopy uhlíků. R.: průměr ústí 1,2 m, max. průměr 1,46 m, hloubka od úrovně podloží 0,8 m (*obr. 8: 1*).

1. Zlomek plecí pohárovité nádoby s drobným oválným výčnělkem pod linií nasazení hrdla. Hlína s příměsí drobných kamínků, kvalitní výpal, povrch hnědý hlazený, lom černý (inv. č. 340/17-140/3, *obr. 16: 8*).
2. Zlomek plecí hrnce se spodním úponem ucha oválného průřezu. Hlína ostřená jemným písekem a kamínky do 3 mm, kvalitní výpal, povrch hnědý hlazený (inv. č. 340/17-140/11, *obr. 16: 6*).

Objekt 532/2017

Sílo kruhového půdorysu s nálevkovitě rozevřeným ústím, úzkým hrdlem, do stran ubíhajícími stěnami a rovným dnem. Pod „převísem“ na dně síla pohřeb nedospělého jedince v natažené poloze bez výbavy. Výplň K 141 – tmavě hnědá ulehlá jílovito–prachová hlína, nahodile čocky světlé šedohnědé hlíny. R.: průměr ústí 1,4 m, max. průměr 1,8 m, hloubka 0,85 m (*obr. 8: 5*).

1. Hrnc s odděleným přímým hrdlem a dvěma protilehlými uchy. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch světlé šedohnědý, hlazený. Lom černý. R.: průměr okraje 220 mm, průměr dna 98 mm, výška 243 mm (inv. č. 340/17-141/1, *obr. 18: 3*).
2. Zlomek lžice. Hlína ostřená drobnými kamínky, kvalitní výpal, povrch červenohnědý hlazený. R.: délka „misky“ 55 mm (inv. č. 340/17-141/2, *obr. 18: 9*).
3. Zlomek lžice. Hlína ostřená drobnými kamínky, kvalitní výpal, povrch světlé šedohnědý hlazený. R.: dochovaná délka „misky“ 45 mm (inv. č. 340/17-141/3, *obr. 18: 10*).
4. Zlomek odděleného hrdla větší nádoby. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch hnědý hlazený, lom černý. R.: výška hrdla 65 mm (inv. č. 340/17-141/4, *obr. 18: 7*).
5. Zlomek okraje hrdla větší nádoby. Hlína ostřená drobnými kamínky, kvalitní výpal, povrch světlé hnědý hlazený (inv. č. 340/17-141/6, *obr. 18: 2*).
6. Zlomky prohnutého hrdla pohárovité nádoby. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch světlé hnědý hlazený, lom tmavý (inv. č. 340/17-141/7-9, *obr. 18: 6*).
7. Zlomek plecí pohárovité nádoby s hrdlem odděleným rýhou. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch hnědošedý hlazený, lom černý. (inv. č. 340/17-141/10, *obr. 18: 8*).
8. Zlomek plecí hrubšího hrnce se spodním úponem ucha kruhového průřezu. Hlína ostřená kamínky do 5 mm, kvalitní výpal, povrch světlé hnědý urovnaný (inv. č. 340/17-141/11).
9. ŠI – škrabadlo na úštěpu, rohovec ze Stránské skály. R.: délka 32 mm (inv. č. 340/17-141/16, *obr. 18: 1*).
10. ŠI – zlomek prosté čepel, rohovec ze Stránské skály. R.: délka 34 mm (inv. č. 340/17-141/17, *obr. 18: 5*).
11. ŠI – zlomek prosté čepel, rohovec ze Stránské skály. R.: délka 28 mm (inv. č. 340/17-141/18).
12. ŠI – zlomek prosté čepel, rohovec ze Stránské skály. R.: délka 31 mm (inv. č. 340/17-141/19).
13. ŠI – prostá čepel, rohovec ze Stránské skály. R.: délka 32 mm (inv. č. 340/17-141/20).
14. ŠI – prostá čepel, zlomek. Přepálený silicit. R.: délka 35 mm (inv. č. 340/17-141/21).

Obr. 3. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. Nově zbudované komunikace s dislokací objektů (1, 3) a pohřebiště (2).

Fig. 3. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. Newly built roads with arrangement of features (1, 3) and cemetery (2).

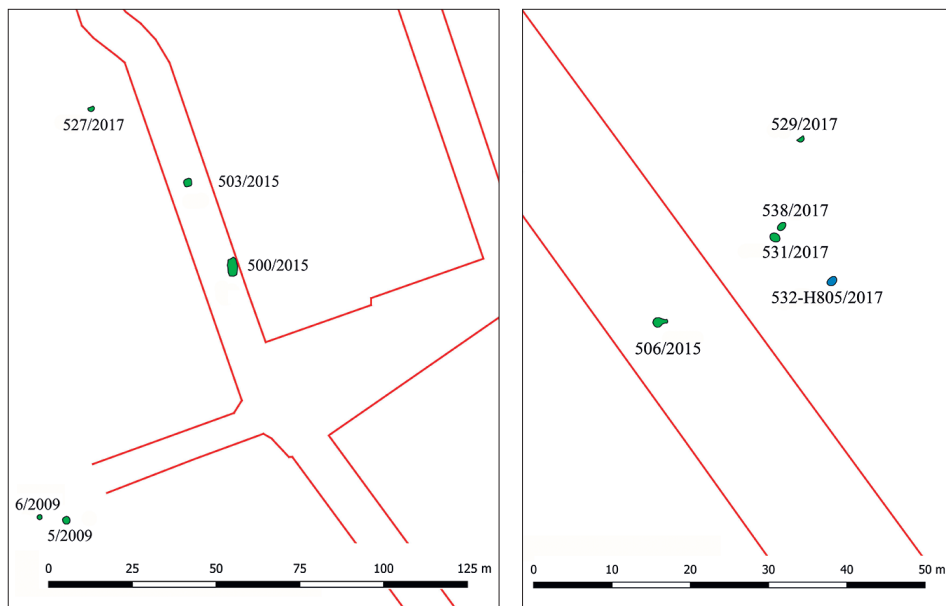
15. ŠI – prostá čepel. Rohovec typu Krumlovský les II. R.: délka 38 mm (inv. č. 340/17-141/22).
16. ŠI – čtyři drobné úštěpy z rohovce ze Stránské skály. R.: 28–36 mm (inv. č. 340/17-141/23).
16. Drobný zlomek zeleně patinované tyčinky (Cu?). R.: průměr 1,2 mm, délka 10 mm (inv. č. 340/17-141/24, obr. 18: 4).

Objekt 538/2017

Silo/sklípek široce oválného půdorysu s lehce do stran ubíhajícími stěnami a mísovým dnem. Výplň K 147 – světle hnědá středně ulehlá jílovito–prachová hlína, nahodile čочки světle šedohnědé hlíny. R.: průměr ústí 0,9 m, max. průměr 1 m, hloubka 0,6 m (obr. 8: 2).

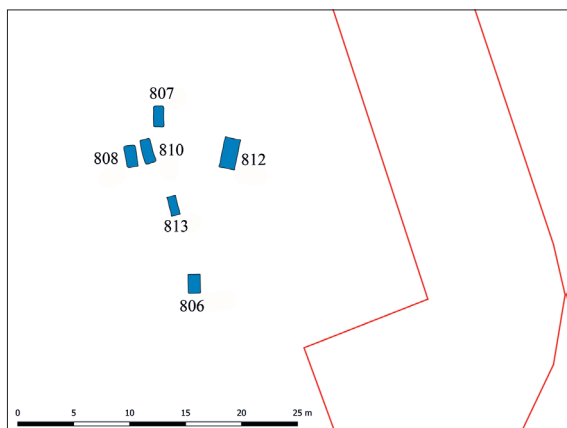
1. Torzo trojitě ostře profilované nádoby s dochovaným drobným výčnělkem v místě nasazení hrdla. Plavená hlína, kvalitní výpal, povrch šedý, glazený do matného lesku. R.: průměr max. výdutě ca 220 mm (inv. č. 340/17-147/1, obr. 16: 5).

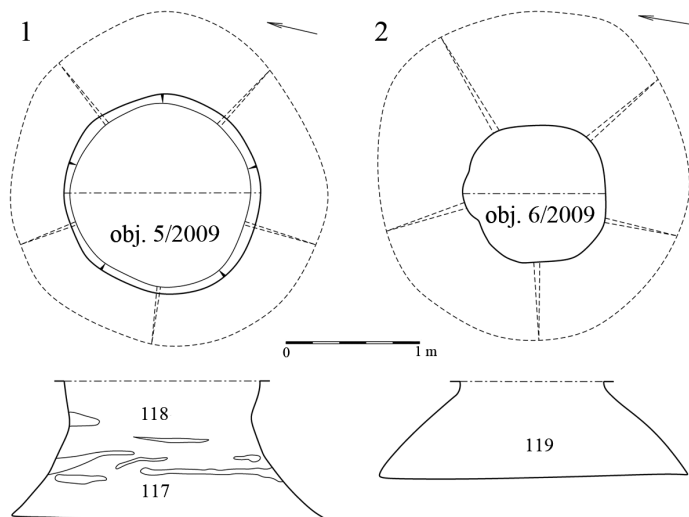
Obr. 4. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. Detail skupiny objektů v jihovýchodní části plochy.
Fig. 4. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. Detail of group of features in the southeast part of the studied area.

Obr. 5. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. Detail pohřebiště.
Fig. 5. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. Cemetery detail.

4. Pohřebiště

Šest odkrytých hrobů tvořilo semknutou skupinu 100 m severně od nejbližšího sídlištního objektu (obr. 3; obr. 5). Hrobové jámy široce oválného půdorysu, eventuálně obdélného půdorysu se zaoblenými rohy, sloužily k ukládání zesnulých v natažené poloze na zádech ve víceméně poledníkové orientaci hlavou k S v následující oscilaci: 2× S–J, 3× SSZ–JJV, 1× SZ–JV. Výplň všech odkrytých hrobů byla prakticky stejná a tvořila ji ulehlá jílovito-prachová hlína šedohnědé barvy, nahodile čочки tmavé hlíny. Mělké zahloubení hrobů

Obr. 6. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. Objekty KNP prozkoumané při dostavbě základní školy v roce 2009.

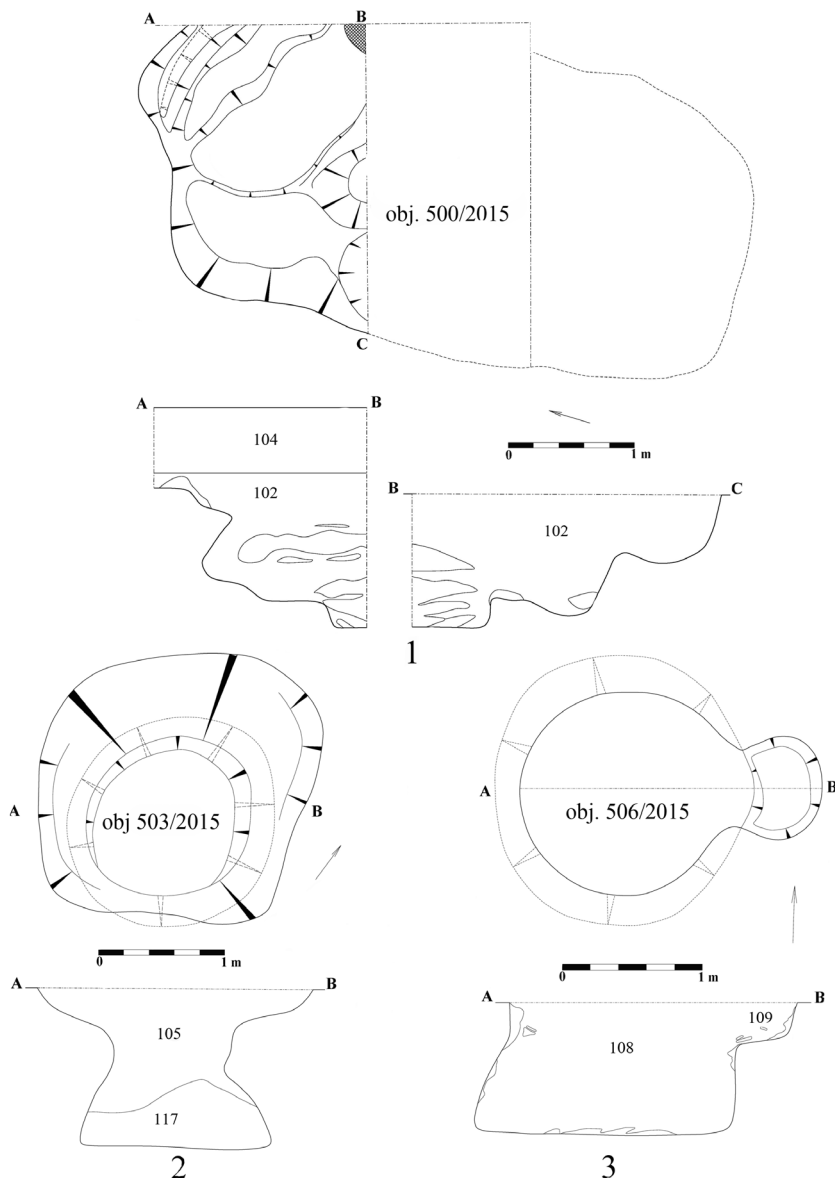
Fig. 6. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. Funnel Beaker culture features investigated during the completion of the elementary school in 2009.

do podloží – ve většině případů do 20 cm – dovoluje uvažovat, že vzhledem ke svažitosti terénu byly některé hroby z výše uvedených příčin zničeny. V tomto ohledu se nabízí srovnání se situací zachycenou díky rozsáhlému plošnému odkryvu roku 2015 v Modřicích u Brna. Osídlení KNP se projevilo dvěma pruhy objektů, běžících diagonálně od JZ k SV přes skrytou plochu. Severně od první řady se nacházely dvě skupiny hrobů s pohřby v natažené poloze na zádech bez milodarů (Šmíd *et al.* 2018). Jednotlivé hroby obdobného charakteru, identifikované severně od druhé řady objektů, jsou příslibem, že obdobná situace se ukáže i na navazující ploše zkoumané roku 2008. Laboratorní a odborné zpracování modřického souboru nebylo dosud ukončeno. Vedle prostorové dispozice (hroby versus sídlištní objekty) je s dambořickým pohřebním okrskem srovnatelná i orientace pohřbených – Z–V a SZ–JV.

Hroby jsou sice bez jakékoliv výbavy, ovšem analogie z území Moravy a Rakouska (Šmíd 2017), navíc podpořené radiokarbonovými daty, kladou pohřebiště do 38. až 37. století př. n. l. Časové rozpětí odpovídá starší fázi baalberského stupně (KNP IIA) moravsko-dolnorakouské skupiny nálevkovitých pohárů, a souvislost hrobů s osadou ze stejného období v jejich těsném sousedství se jeví jako velmi pravděpodobná (viz níže).

Antropologická analýza

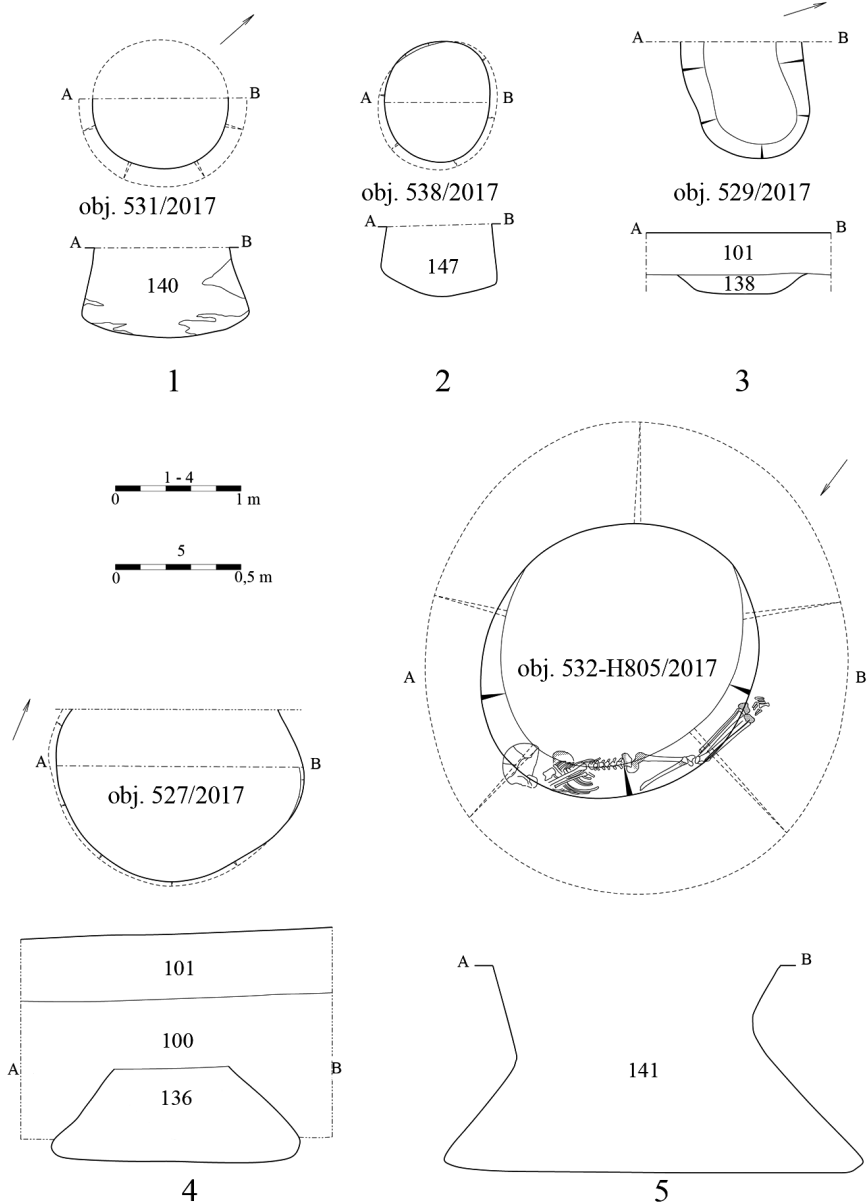
Kosterní pozůstatky, které byly k dispozici k základní antropologické analýze, se ve směs zachovaly ve velmi špatném stavu, který v mnoha případech komplikoval, či přímo znemožňoval přesnější stanovení nebo alespoň hrubý odhad demografických ukazatelů. Obecným rysem všech pohřbů byla značná fragmentarizace, která spolu se silným post-mortálním poškozením a častou nekompletností skeletů neumožňovala restauraci kostí a alespoň nějaké zlepšení podmínek pro rozbor. Fragments byly umyty čistou vodou (často bez použití kartáčku). Po vysušení byly rozříděny a morfoskopicky posouzeny podle obecně platných kritérií pro odhad pohlaví dle rozvoje morfologických znaků pánve a lebky, celkové stavby skeletu a v jednom případě dle rozměrů hlezenní kosti metodou

Obr. 7. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. Objekty KNP prozkoumané při budování komunikace roku 2015.

Fig. 7. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. Funnel Beaker culture features investigated during road construction in 2015.

Novotného (1985). Odhad dožitého věku byl proveden kombinací sledování obrusu chrupu (*Lovejoy 1985*) a rozvoje degenerativně produktivních změn skeletu. U dětských koster byl rozhodující stav mineralizace chrupu a prořezání (*Vlček 1994*), jen jako orientační byla použita metoda odhadu věku dle délky dlouhých kostí (*Stloukal – Hanáková 1978*).

Obr. 8. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. Objekty KNP prozkoumané při stavbě rodinných domů roku 2017.

Fig. 8. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. Funnel Beaker culture features investigated during the construction of family houses in 2017.

Výpočet výšky postavy, byl-li vůbec možný, byl proveden dle *Sjøvolda (1990)*. Vzhledem k výše uvedenému nemohly být spolehlivě posouzeny případné individuální markanty pohřbených (epigenetické znaky, stopy onemocnění, zranění atd.).

Objekt 532/H 805/2017, parc. č. 544/117. Silo kruhového půdorysu s nálevkovitě rozevřeným ústím, úzkým hrdlem a do stran ubíhajícími stěnami a rovným dnem. Pod „převísem“ pohřeb nedospělého jedince v natažené poloze bez výbavy (*obr. 8: 5*).

Poměrně dobře zachovalé, ale fragmentarizované kosterní pozůstatky dítěte. Povrchová eroze je mírná až střední, kosti mají světlehnědou barvu. Lebka je fragmentarizovaná, ale relativně kompletní. V obou čelistech kombinace trvalých a mléčných zubů: prořezány jsou první stálé stoličky a řezáky (téměř plně mineralizovány). Mléčné stoličky a špičáky dosud přítomny. Mezi mléčnými stoličkami v horní čelisti oboustranně a dolními vlevo jsou patrné mezizubní kazy velikosti špendlíkové hlavičky. Postkranialní skelet fragmentarizovaný, ale rovněž víceméně kompletní. Chybějí některé drobné kosti rukou a nohou, několik obratlů a dosud nepřirostlých epifýz dlouhých kostí. Větší postmortální poškození je lokalizováno do oblasti pánve, především na pravou stranu.

Stav vývoje chrupu odpovídá dožitému věku asi 8–9 let, délky dlouhých kostí (kvůli poškození měřeny jen orientačně) odpovídají tomuto rozmezí. Pohlaví nelze spolehlivě odhadnout.

Hrob 806/2017, parc. č. 434/122. Obdélná hrobová jáma se zaoblenými rohy měla rozměry 172 × 68 cm a zahloubena byla 20 cm do sprašového podloží. Na jejím dně uložen skelet dospělé osoby v natažené poloze, orientovaný ve směru SZ–JV, hlavou k SZ. Paže položené volně podél těla. Bez milodarů (*obr. 9: 1*).

Špatně zachovalé, silně fragmentarizované a částečně nekompletní kosterní pozůstatky dospělého člověka. Povrchová eroze je silnější, kosti mají světlou bíložedou barvu. Lebka je zachována ve větších fragmentech, relativně kompletní, celkově nerekonstruovatelná. Morfoskopicky je patrná plochá glabella i arc. superciliares, malé proc. mastoidei a celková gravilnější stavba. Nevýrazně modelované jsou i zlomky dolní čelisti. V čelistech byl patrně původně kompletní stálý chrup, většina zubů zachována (ať už v alveolech, nebo volně). Obrus odpovídá přibližně fázi G. V dolní čelisti vlevo je perzistující mléčná stolička. Z postkranialního skeletu se zachovaly zlomky všech částí – diafýzy všech kostí končetin, zlomky obou pletenců a vesměs blíže neidentifikovatelné některé kosti rukou a nohou. Osový skelet je zastoupen zlomky několika obratlů a drobnými fragmenty žeber. Morfoskopické hodnocení znaků na pánevních kostech je kvůli jejich špatné zachovalosti obtížné; zřetelná jsou malá acetabula s ostrým okrajem a původně pravděpodobně velmi široká inc. ischiadica major. Celý postkranialní skelet je mimořádně drobné stavby.

Obrus chrupu odpovídá úmrtí v rozsahu věkové kategorie *adultus* II, konkrétně asi mezi 35. a 40. rokem života. Veškeré hodnotitelné morfologické znaky na lebce a pánvi i velmi gracilní stavba postkranialního skeletu odpovídají ženskému pohlaví. Výšku postavy nelze spolehlivě vypočítat; na základě orientačního měření délky poškozené stehenní kosti (F2), která patrně nepřesáhla 385 mm, lze usoudit, že výška postavy nepřesáhla 150 cm.

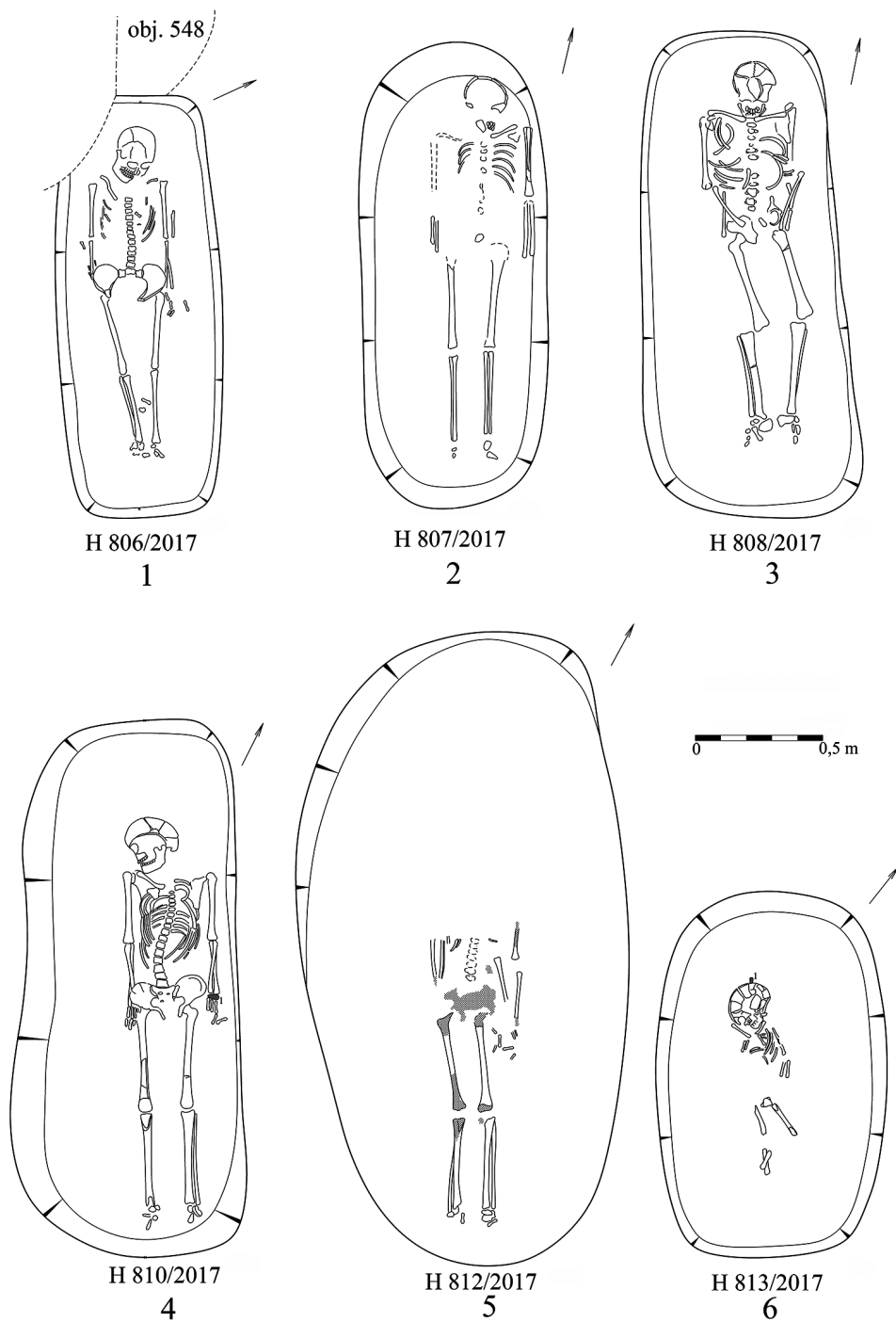
Hrob 807/2017, parc. č. 434/26. Jáma široce oválného půdorysu měla rozměry 190 × 76 cm a hloubku 20 cm od úrovně podloží. Na jejím dně ležel skelet dospělé osoby v natažené poloze na zádech ve směru S–J, hlavou k S. Paže položené volně podél těla. Bez milodarů (*obr. 9: 2*).

Fragmenty několika kostí dospělého člověka. Povrchová eroze je silnější, kosti mají světlou bíložedou barvu. Z lebky zachováno několik menších fragmentů plochých kostí mozkovny bez větší výpovědní hodnoty, levý kloubní výběžek dolní čelisti a úlomky asi 15 zubů trvalého chrupu, jejichž obrus odpovídá přibližně stupni C až D. Postkranialní skelet je reprezentován zlomky diafýz dlouhých kostí, z nichž identifikovatelný je pouze fragment dolního konce levé pažní kosti drobné stavby.

Obrus chrupu odpovídá dožitému věku 18–24 let. Pohlaví nelze spolehlivě určit.

Hrob 808/2017, parc. č. 434/26. Jáma obdélného půdorysu se zaoblenými rohy měla rozměry 198 × 85 cm a hloubku 20 cm od úrovně podloží. Na jejím dně ležel skelet dospělé osoby v natažené poloze orientované ve směru S–J, hlavou k S. Paže uložené volně podél těla, předloktí směřovala do klína. Bez milodarů (*obr. 9: 3*).

Poměrně zachovalý, relativně kompletní, ale velmi silně fragmentarizovaný lidský skelet. Povrchová eroze je silnější, kosti mají světle béžovou barvu. Lebka v podstatě kompletní, ale silně fragmentarizovaná, tudíž jen obtížně v celku rekonstruovatelná. Zcela chybějí zlomky horní čelisti (volné zuby přítomny jsou). Z morfologických znaků je patrná nevýrazně vyklenutá glabella, malé arc. superciliares, nevýrazná prot. occipitalis ext, malé až střední proc. mastoidei, nízké a gracilní lící kosti a drobná, nevýrazně modelovaná dolní čelist. V obou čelistech původně kompletní stálý chrup, většina zubů zachována volně. Obrus

Obr. 9. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. Hroby.
Fig. 9. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. Graves.

odpovídá fázi E až F, obě třetí horní stoličky nemají dosud plně mineralizované kořeny (fáze VII). Mezi kořeny obou těchto stoliček jsou na distální straně drobné zubní perly (do 1 mm). Z osového skeletu se zachovaly pouze nečetné drobné zlomky žeber a obratlů, výjimkou jsou pouze první dva krční obratle, které se zachovaly vcelku, stejně jako poslední bederní obratel, postižený pravděpodobně vrozenou oboustrannou spondylolyzou (oblouk se nezachoval). Z kostry horní končetiny se ve fragmentech zachovaly všechny kosti s výjimkou kostry ruky, kterou reprezentuje jen několik málo fragmentů zápěstních kostí a prstních článků. Obě pažní kosti nemají dosud přirostlé proximální epifyzy – pravá se zachovala, levá ztracena. Epifyzy ostatních dlouhých kostí jsou přirostlé beze stop po osifikačních štěrbinách. Sternální konce klíčních kostí jsou silně poškozené, zdá se však, že měly granulovaný povrch. Celkově jsou kosti horní končetiny spíše gracilní stavby s velmi nevýrazným svalovým reliéfem. V podstatě stejně je zachována také kostra dolní končetiny, přičemž nejpoškozenější jsou holenní kosti; kostra nohy chybí až na pravou patní a hlezenní kost úplně. Drobné fragmenty pánevních kostí jsou morfologicky obtížně hodnotitelné, patrná jsou malá acetabula s ostrými okraji, inc. ischiadica major byla snad širší. Dlouhé kosti jsou štíhlé gracilní stavby, na stehenních tvoří linea aspera výrazný pilaster. Stopy po osifikačních štěrbinách nejsou patrné.

Obrus chrupu odpovídá širšímu rozmezí mezi 25. a 35. rokem života, snad polovinu tohoto intervalu; stav osifikace skeletu odpovídá dožitému věku kolem 25 let. K úmrtí došlo pravděpodobně v rozsahu věkové kategorie *adultus* I (20 až 29 let), přičemž kostní věk je v tomto případě v drobném nesouladu s věkem zubním. Nečetné hodnotitelné morfologické znaky i celková stavba skeletu odpovídají ženskému pohlaví. Stejně jako rozměry hlezenní kosti (Ta1=48 mm, Ta2=37 mm). Výšku postavy bylo možné vypočítat dle délky kosti stehenní (F2=44.3cm) na asi 165 cm.

Hrob 810/2017, parc. č. 434/26. Hrobová jáma obdélného půdorysu se zaoblenými rohy měla rozměry 20 × 90 cm a hloubku 22 cm od úrovně podloží. Na jejím dně ležel v natažené poloze a na zádech skelet dospělé osoby orientovaný ve směru SSZ–JJV, hlavou k SSZ. Paže položené volně podél těla. Bez milodarů. U zápěstí levé ruky ležel zlomek prosté čepele z moravského jurského rohovce (*obr. 9: 4*), souvislost s pohřbem nebyla prokázána.

Relativně dobře zachovalé, ale fragmentarizované kosterní pozůstatky dospělého člověka. Povrchová eroze je střední, kosti mají světlou běžovou barvu. Lebka je fragmentární, nekompletní, i když všechny její části v různé míře zastoupeny jsou. Z morfologických znaků je patrná mírně vyklenutá glabella, nevýrazné arc. *superciliares*, střední *proc. mastoideus*, střední *prot. occipitalis ext.* a nevýrazně modelované lícní kosti i dolní čelist. Celkově jsou fragmenty střední stavby. V obou čelistech původně kompletní stálý chrup, většina zubů zachována jak v alveolech, tak volně. Obrus odpovídá fázi F. Postkranialní skelet je silněji fragmentarizovaný, ale víceméně kompletní. Chybí část obratlů, drobných kostí rukou a nohou, obecně poškozenější a nekompletní je levá polovina skeletu. Skelet je celkově střední stavby, i když s poměrně výrazným svalovým reliéfem. Morfoskopicky je na poškozených pánevních kostech zřetelný silněji zakřivený kyčelní hřeben, užší hákovitá inc. *ischiadica major*, jednoduchý arc. *composée* a oblý okraj relativně velkého acetabula.

Obrus chrupu odpovídá úmrtí v rozsahu věkové kategorie *adultus* II, konkrétně nejspíš mezi 30. a 35. rokem života. Přes nejednoznačnost hodnotitelných morfologických znaků na lebce i pánvi i nevýraznou stavbu skeletu se zdá pravděpodobnější, že kosterní pozůstatky náleží spíše muži (zvláště s přihlédnutím ke znakům na pánvi). Výšku postavy nelze spolehlivě vypočítat; dle orientačního měření délky poškozené stehenní kosti (F2 asi 43 cm) lehce přesahovala 160 cm.

Hrob 812/2017, parc. č. 434/26. Hrobová jáma oválného půdorysu měla rozměry 265 × 135 cm a hloubku 20 cm od úrovně podloží. Silně fragmentarizovaný skelet dospělé osoby ležel v natažené poloze na zádech orientovaný ve směru SSZ–JJV, hlavou k SSZ. Paže ležely volně podél těla. Bez milodarů (*obr. 9: 5*).

Velmi silně fragmentarizované a nekompletní kosterní pozůstatky dospělého člověka. Povrchová eroze je silná, kosti mají světlou běžovou barvu. Z lebky jsou zachovány pouze dva drobnější zlomky plochých kostí mozkovny. Postkranialní skelet reprezentují především úlomky diafýz dlouhých kostí, ojediněle poškozené úlomky epifýz. Největší zlomky ze stehenních a holenních kostí měří asi 14 cm, naprostá většina však nepřesahuje jednotky centimetrů, významná je také složka amorfní drti. Zdá se, že většina „lépe“ zachovalých fragmentů pochází z kostí dolních končetin; úlomky z horních končetin jsou zastoupeny výrazně méně a jsou menší. Díky zachovalosti nejsou pozůstatky morfologicky spolehlivě hodnotitelné, subjektivně se však zdají být spíše robustnější stavby.

Hrob 813/2017, parc. č. 434/26. Hrobová jáma široce obdélného půdorysu se zaoblenými rohy měla rozměry 150 × 95 cm a hloubku 17 cm od úrovně podloží. Skelet dítěte ležel v natažené poloze na zádech orientovaný ve směru SZ–JV, hlavou k SZ. Uložení paží nebylo možné zjistit. Bez milodarů. U temene hlavy dítěte byl nalezen zlomek prosté čepele z rohovce ze Stránské skály (*obr. 9: 6*). Souvislost s pohřbem není jednoznačná.

Špatně zachovalé, velmi silně fragmentarizované pozůstatky dítěte. Povrchová eroze je silnější, kosti mají světle okrovou barvu. Lebka i postkranialní skelet jsou velmi silně fragmentarizovány, kromě relativně větších, ale nečetných zlomků plochých kostí mozkovny (max. 4 × 5 cm) a diafýz dlouhých kostí (max. 10 cm) se jedná o víceméně amorfní drť bez větší výpovědní hodnoty. Zdá se však, že fragmenty všech částí lebky i postkranialního skeletu jsou v různé míře přítomny. Ve fragmentech čelistí původně pravděpodobně kompletní mléčný chrup, trvalé zuby dosud neprořezány, jejich nečetné volně zachovalé základy nepřekračují fázi mineralizace III; mléčné jsou již plně mineralizovány.

Kosterní pozůstatky náleží dítěti zemřelému pravděpodobně mezi 3. a 4. rokem života.

Radiokarbonové datování

Výzkumem získané lidské ostatky byly datovány za pomoci měření obsahu radiokarbonu. K datování byly použity zuby; u pohřbu v sídlištní jámě (H805/2017) bylo navíc ještě provedeno duplicitní měření z dlouhé kosti. Celkem bylo z jedenácti pohřbů odebráno 12 vzorků, z nich 11 bylo možné radiokarbonově datovat. Vzorek z hrobu H804/2017 byl kvůli špatnému dochování a nízkému obsahu kolagenu z datování vyloučen. Předúprava a úprava vzorků do podoby grafitizovaných terčů byla provedena v Radiouhlíkové laboratoři UJF a ARÚ AV ČR Praha, měření grafitizovaných vzorků bylo realizováno v laboratoři HEKAL ATOMKI HAS v Debrecínu.

Výsledky radiokarbonového datování odebraných vzorků uvádí *tab. 1*. Datování jednoho jedince ze zubu a dlouhé kosti z jámy H805/2017 umožnilo za pomoci předpokladu, že oba výsledky vyjadřují shodnou událost, modelovat a zpřesnit vyjádření stáří vzorku (*tab. 2*). Při tvorbě modelu s ohledem na věk datovaného jedince (8–9 let) nebylo nutné provádět korekce s ohledem na dobu remodelace datovaných tkání.¹

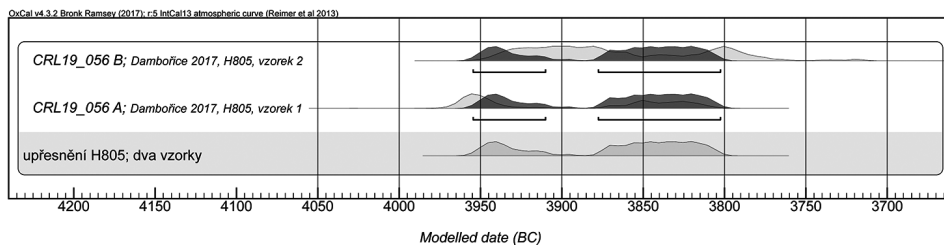
Kontext	odběr vzorku	typ vzorku	metoda	kód vzorku	výtěžek kolagenů [%]	BP	±
H805/2017	lidský skelet	zub	AMS	CRL19056 A	14.2	5115	22
H805/2017	lidský skelet	kost	AMS	CRL19056 B	3.4	5042	25
H806/2017	lidský skelet	zub	AMS	CRL19057	8.2	5045	20
H807/2017	lidský skelet	zub	AMS	CRL19058	3.5	4944	21
H808/2017	lidský skelet	zub	AMS	CRL19059	5.2	5023	21
H810/2017	lidský skelet	zub	AMS	CRL19060	7.5	4973	21
H812/2017	lidský skelet	zub	AMS	CRL19061	4.3	4926	20
H813/2017	lidský skelet	zub	AMS	CRL19062	7.0	4953	21

Tab. 1. Dambořice, okr. Hodonín. Výsledky radiokarbonového datování pohřbených jedinců.

Tab. 1. Dambořice (Hodonín district). Results of radiocarbon dating of buried individuals.

¹ Pro úplnost je třeba dodat, že společně s předloženou sadou dat z Dambořic byly analyzovány i vzorky z hrobů 801, 802 a 803 na parcele 544/117, vzdálených od pohřebiště KNP ca 360 m směrem k JJV. Poskytly data na úrovni jevišovické kultury. Z tohoto důvodu nebyly do analýzy zahrnuty.

Tab. 2. Dambořice, okr. Hodonín. Pohřeb v jámě 805/2017. Upřesnění stáří pohřbu na základě několika ^{14}C analýz z jedné kostry.

Tab. 2. Dambořice (Hodonín district). Burial in pit 805/2017. Specifying the age of the burial based on several ^{14}C analyses from one skeleton.

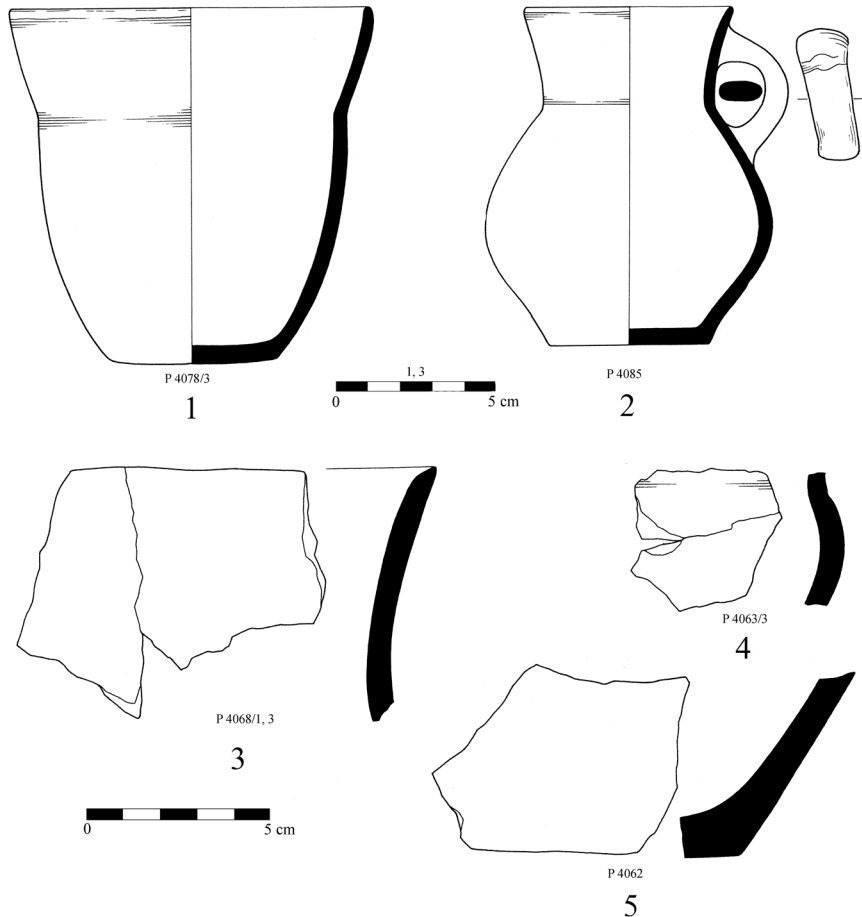
5. Analýza nálezů

Keramika

Ucelená kolekce keramiky z deseti sídlištních objektů představuje spolehlivou oporu pro stanovení pozice dambořického sídliště v rámci chronologického systému moravského eneolitu. Z morfologického hlediska lze v získaném materiálu rozpoznat většinu keramických tříd, případně i typů charakteristických pro místní skupinu nálevkovitých pohárů. Pro keramiku z počátku starého eneolitu, konkrétně pak pro starší fázi baalberského stupně, je příznačná kvalita jejího zpracování, přičemž platí, že je poněkud hrubší u kuchyňské keramiky a naopak pečlivější u keramiky stolní. V tomto ohledu byla kvalita výpalu klasifikována nejčastěji stupni 1 – kvalitní výpal a 2 – výpal střední tvrdosti. Hrubší keramika je ostřena drobnými kamínky a jen ojediněle pískem, u keramiky stolní převažuje plavená hlína s hlazeným až leštěným povrchem. Četnost materiálu ze sídlištních objektů odpovídá běžnému nálezovému standardu napříč kulturním spektrem, s tím, že vedle objektů datovaných pouze na základě jednoho či dvou zlomků (529/2017 – obr. 16: 10; 531/2017 – obr. 16: 9, 11; 538/2017 – obr. 16: 8) překvapuje ucelený soubor keramiky s několika zcela rekonstruovanými nádobami (obj. 6/2009 – obr. 10–13). K tomu viz níže.

Typologie keramiky moravsko-dolnorakouské skupiny nálevkovitých pohárů byla předložena odborné veřejnosti v několika studiích (Košťuřík 1997; Procházková – Šmíd 2000; Šmíd 2010; 2017) a poslední uvedená verze posloužila při zpracování získaného souboru.

Hrnce baalberského stupně představují plně vyvinutý tvar pohárovité nádoby se zdůrazněnou svislou osou, nálevkovitě rozevřeným hrdlem, ovšem jinak s řadou drobných i podstatných odchylek jak ve formě, tak aplikaci plastické výzdoby. Jejich základním morfologickým znakem je ostře nasazené nálevkovité hrdlo, obvykle ostře odsazené, případně oddělené obvodovou rýhou (obr. 12: 2, 3; 13: 1–3; 15: 6; 17; 18: 3, 7, 8). Hrdlu je u rekonstruovatelných nádob vyhrazena třetina, výjimečně i čtvrtina jejich celkové výšky. Obvykle je prohnuté, široce nálevkovitě rozevřené, jeho průměr se blíží průměru max. výdutě; ten jen zřídka překračuje (obr. 13: 3), a to na rozdíl od pohárů, u kterých je větší průměr okraje jedním z rozlišovacích znaků (obr. 10: 1; 12: 2; 15: 1). Samostatnou variantou jsou hrnce s masivními uchy v místě nasazení hrdla. U rekonstruovaných tvarů dambořického souboru byla aplikována v počtu dvou (obr. 18: 3) a tří (obr. 17). Z širšího okolí je známo z Velatic (Kos – Šmíd 1993, 30–31; Šmíd 1994), Ivanovic na Hané a Rousínovce (Šmíd 2017, tab. 37: 3; 40: 3, 10; 76: 6).

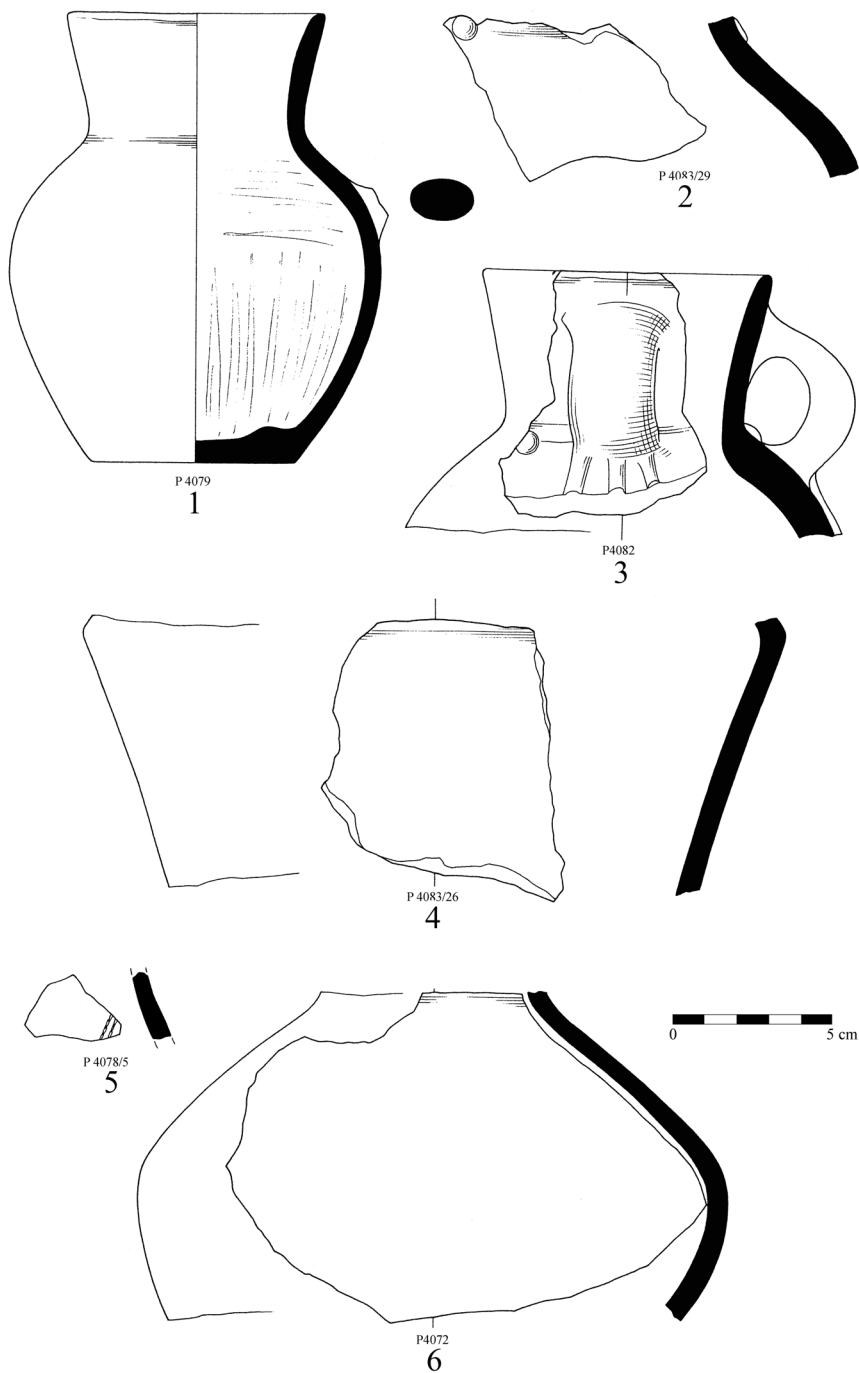

Obr. 10. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. 1 pohár z objektu 6/2009; 2–5 keramika z objektu 5/2009. Výzkum Masarykovo muzeum v Hodoníně.

Fig. 10. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. 1 – beaker from feature 6/2009; 2–5 – pottery from feature 5/2009.

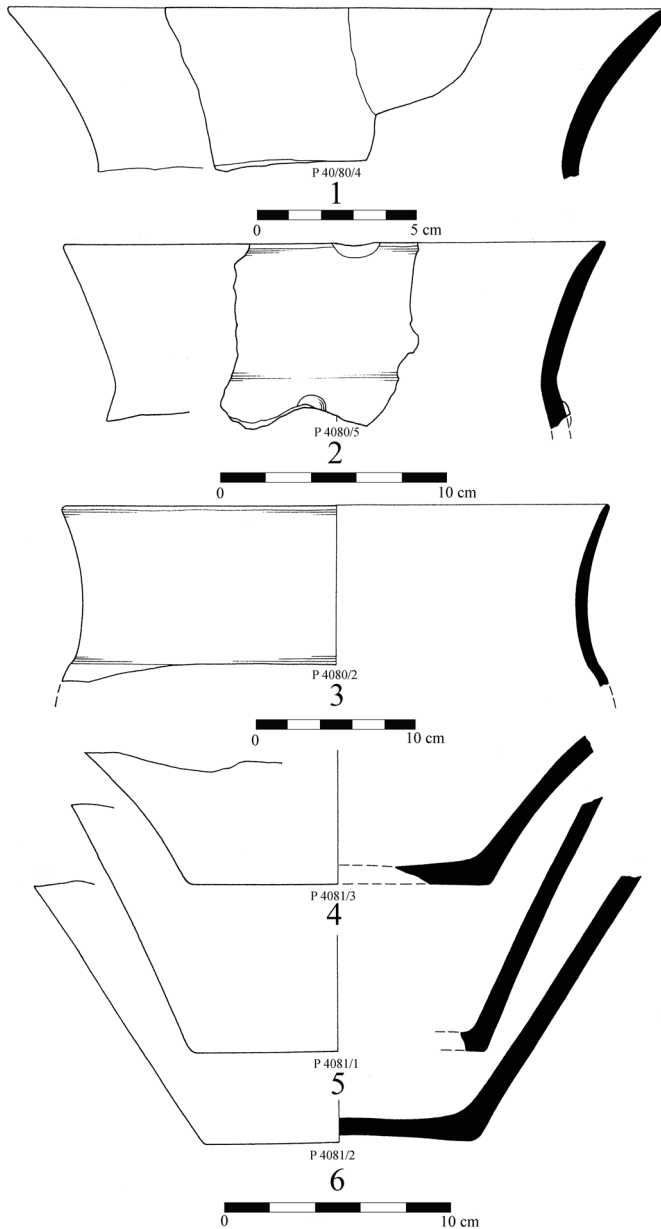
Vhloubenou výzdobu na sledované skupině nádob zcela postrádáme a rovněž plastická nevyzniká přílišnou variabilitou. Delší svislá plastická lišta na plecích, celkem běžný prvek na pohárovitých nádobách místní skupiny KNP, se objevila pouze jednou (*obr. 15: 10*) a úplně chybějí drobné kruhové či jazykovité výčnělky na vnější straně okrajů. Na straně druhé jsou celkem běžné drobné kruhové výčnělky (půlkulovité a čočkovité) v místě nasazení hrdla či těsně pod ním (*obr. 12: 2; 16: 4, 11*). Ne vždy bylo možné určit, o jaký typ nádoby se jedná. Okrajová límcovitá lišta se objevila pouze na vnější straně hrnců v hladkém provedení bez prstování na způsob románské lizény (*obr. 13: 2, 3; 17*).

Co se vlastních pohárů týče, pozornost si zaslouží drobná picí nádoba z objektu 6/2009, která velikostí odpovídá našim představám o nádobách předurčených k podávání tekutin. Je vysoká 11 cm s tělem ve tvaru soudku a opatřená sice nálevkovitě rozevřeným hrdlem, ale to se směrem k okraji mírně dovnitř zatahuje (*obr. 10: 1*). Proti hrnčířské nahodilosti

Obr. 11. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. Keramika z objektu 6/2009. Výzkum Masarykovo muzeum v Hodoníně.

Fig. 11. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. Pottery from feature 6/2009.

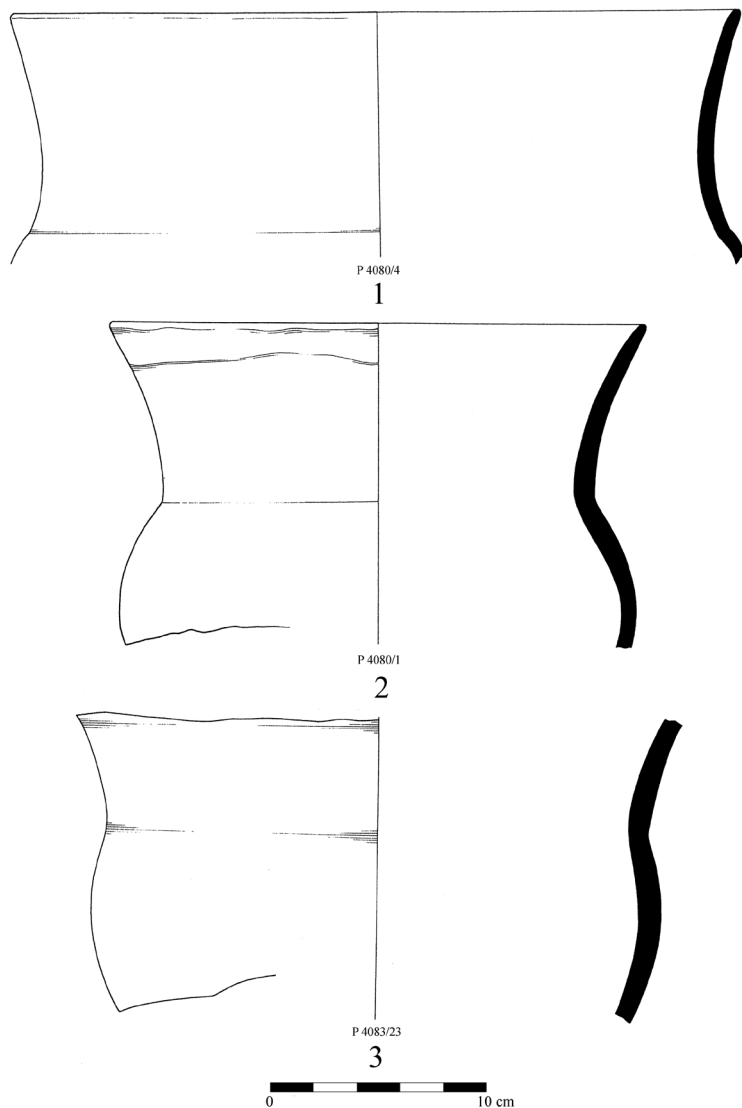

Obr. 12. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. Keramika z objektu 6/2009. Výzkum Masarykovo muzeum v Hodoníně.

Fig. 12. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. Pottery from feature 6/2009.

svědčí podobně tvarované hrdlo velké pohárovité nádoby z nedalekých Žádovic. Ta byla součástí výbavy pohřbu v natažené poloze v objektu 128/1986 (Šmíd 2017, obr. 76: 2).

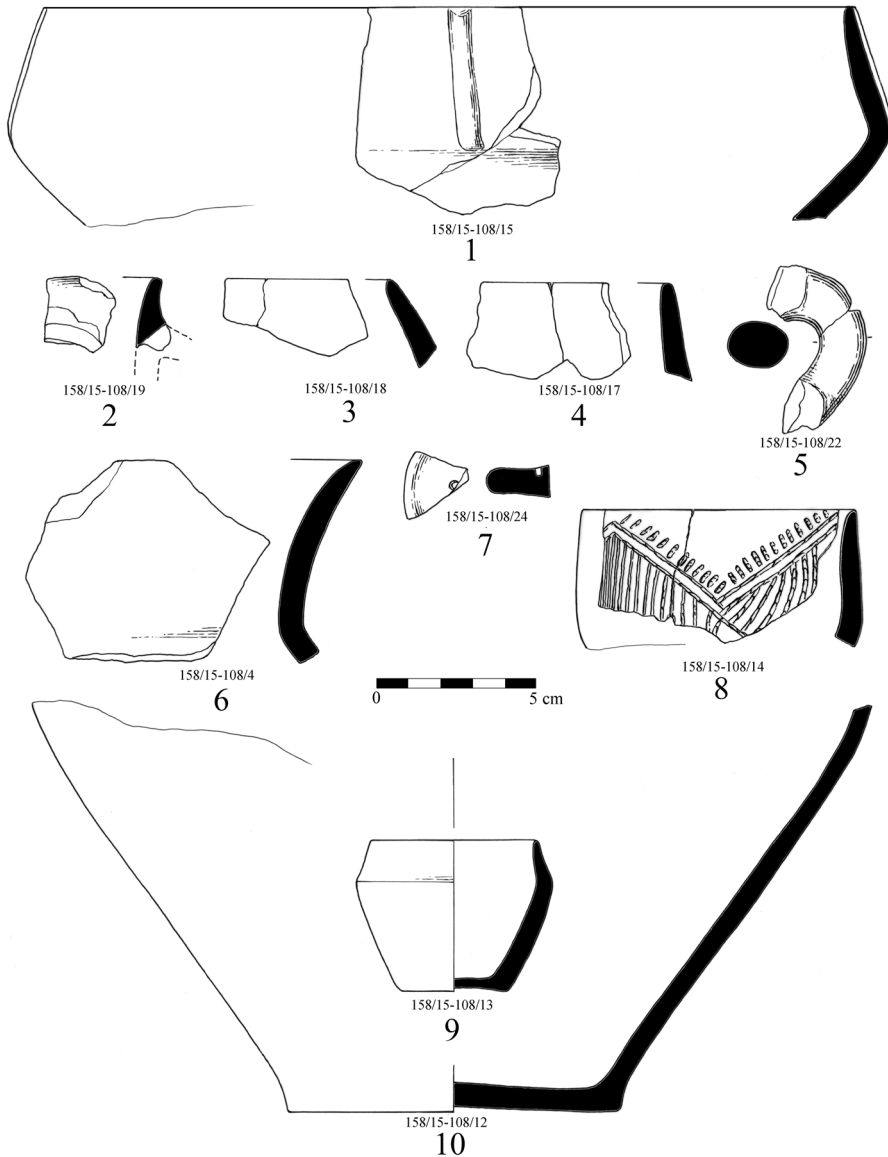
Mísy tvoří obvykle druhou nejpočetnější skupinu keramiky, ale v případě dambořické kolekce se jejich počet redukuje na několik málo rozpoznávaných zlomků. Stejně jako na jiných nalezištích převažuje typ s dovnitř skloněnými plecemi, kam řadíme čtyři drobné fragmenty (obr. 14: 1, 3; 15: 4, 9) a miniaturu z objektu 506/2015 (obr. 14: 9). Tvarová

Obr. 13. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. Keramika z objektu 6/2009. Výzkum Masarykovo muzeum v Hodoníně.

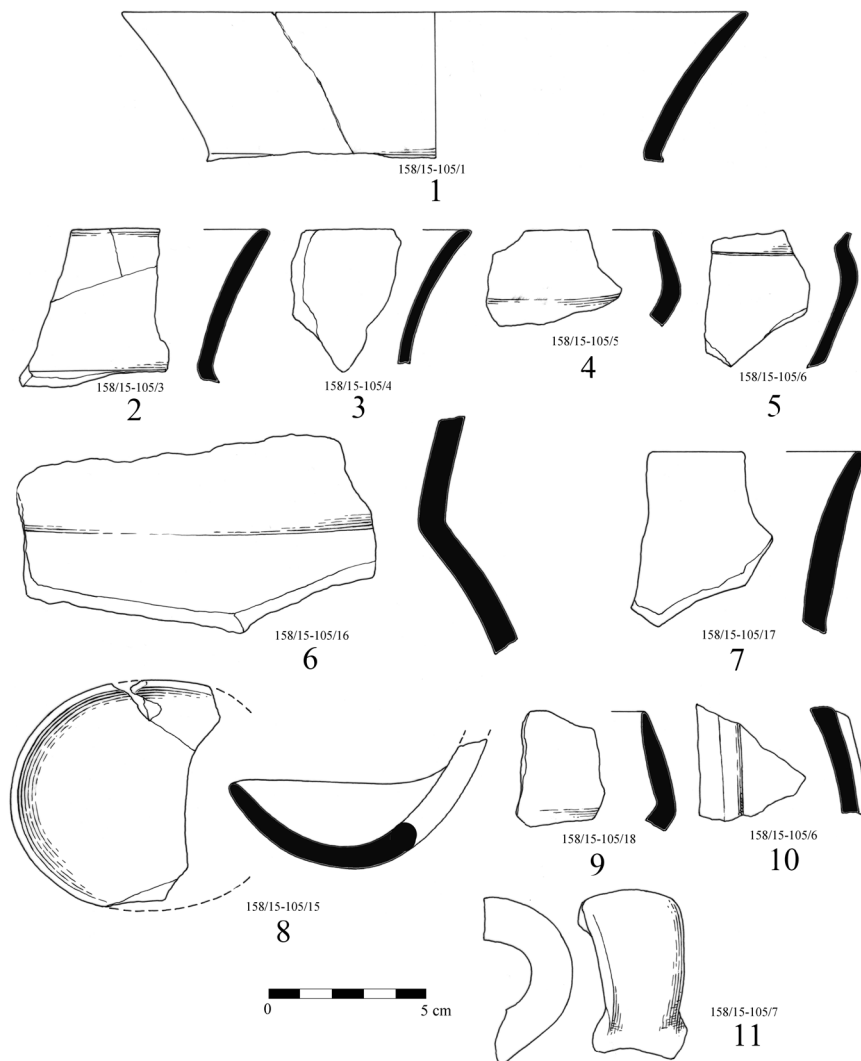
Fig. 13. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. Pottery from feature 6/2009.

variabilita této skupiny spočívá v míře sklonu plecí a jejich nasazení, jež bývá ostré (*obr. 14: 1; 15: 9*) nebo plynulé (*obr. 15: 4*). V souboru zcela postrádáme mísy kónické a pouze jeden fragment stěny odpovídá habitem míse nálevkovité, plynule profilované (*obr. 16: 1*). Zbývá se zmínit o dvou fragmentech, které řadíme k mísám trojitě ostře profilovaným. Zatímco zlomek spodku nádoby s ostře zalomenou výdutí z objektu 6/2009 (*obr. 11: 4*) lze k proklamovanému typu přiřadit jen se značnou dávkou opatrnosti, klasifikace fragment z objektu 538/2017 je víceméně jednoznačná (*obr. 16: 8*).

Obr. 14. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. Keramika z objektu 506/2015. Výzkum ÚAPP Brno, v. v. i.
Fig. 14. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. Pottery from feature 506/2015.

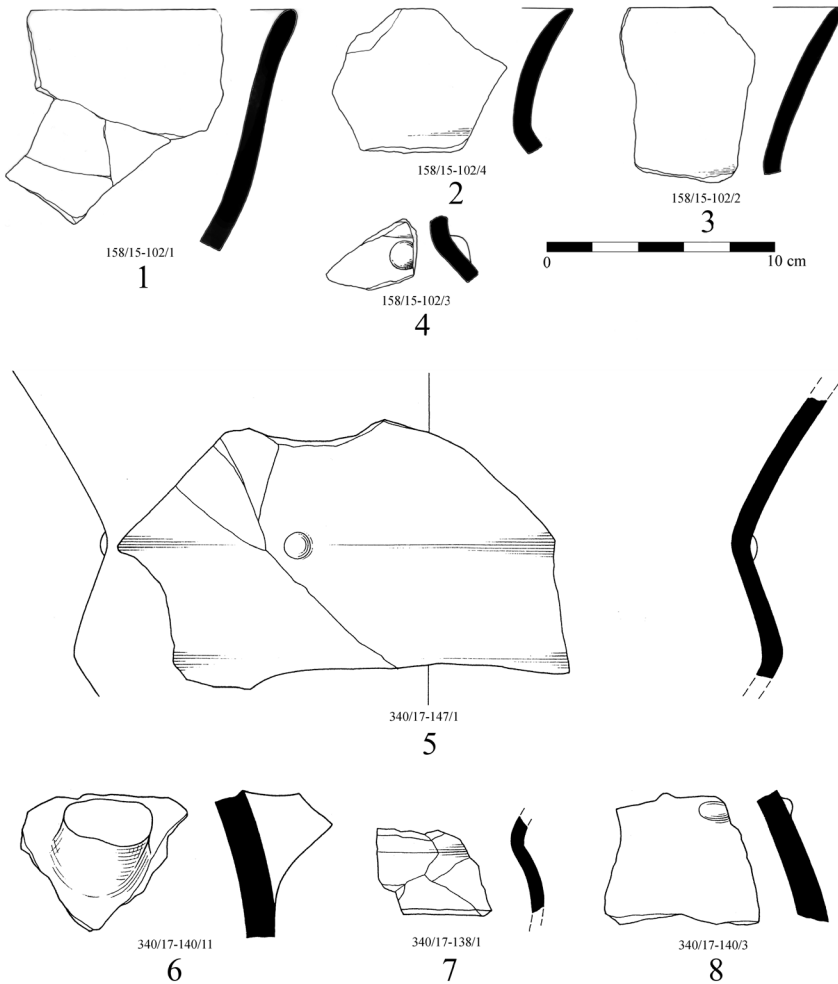
Výzdoba, opět výhradně plastická, je velmi vzácná a redukuje se na svislou plastickou lištu na plecích misky z objektu 506/2015 (*obr. 14: 1*) a drobný půlkulovitý výčnělek v místě nasazení hrdla trojitě profilované nádoby z objektu 538/2017 (*obr. 16: 8*). Vraťme se však na okamžik k výzdobě předcházející misky. Svislá plastická lišta na dovnitř skloněných plecích sledovaného typu nádob je prvkem do nedávné doby neznámým. V poslední době jsme ho však zaznamenali na misce z Dyje (*Rožnovský – Šmíd 2015, 40, obr. 3: 3*),

Obr. 15. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. Keramika z objektu 503/2015. Výzkum ÚAPP Brno, v. v. i.
 Fig. 15. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. Pottery from feature 503/2015.

kde byl aplikován čtyřikrát, a na fragmentu z Modřic, okr. Brno-venkov, kde byla lišta na protilehlých koncích doplněna párem čočkovitých nálepů. Nápadně připomíná piktogram vozu (*Šmíd 2017*, 145, obr. 73: 2).

Ačkoliv jsou amfory nedílnou součástí všech větších kolekcí keramiky KNP, sledovaný časový horizont nevyjímaje, v představeném souboru není jejich přítomnost průkazná. Na vině je značná fragmentárnost a z ní plynoucí pochybnosti při určování příslušnosti ke konkrétnímu typu nádoby. Uvažovat tak lze pouze o zlomku široce vyklenuté stěny téměř lahvovité nádoby, prosté jakýchkoliv výzdobných a funkčních prvků, původně opatřené poměrně úzkým hrdlem (*obr. 11: 6*). Stejného charakteru je i druhý zlolek shodně tvaro-

Obr. 16. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. 1–4 obj. 506/2015; 5 obj. 538/2017; 7 obj. 529/2017; 6, 8 obj. 531/2017. Výzkum ÚAPP Brno, v. v. i.

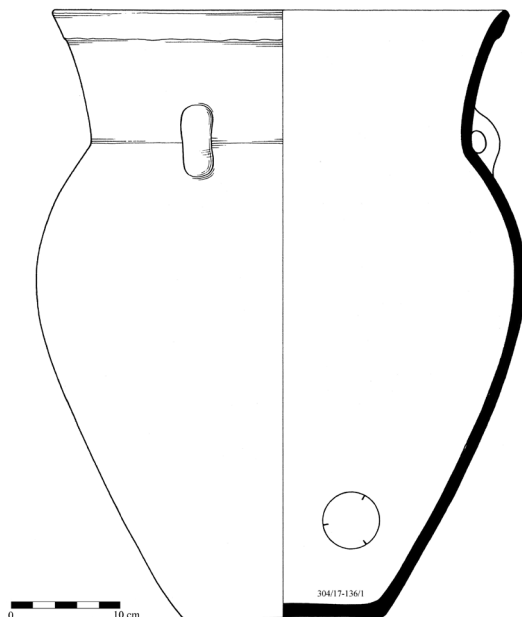
Fig. 16. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. 1–4 feature 506/2015; 5 feature 538/2017; 7 feature 529/2017; 6, 8 feature 531/2017.

vaných plecí s jedním dochovaným čokovitým nálepem v místě nasazení hrdla (obr. 11: 2). Oba fragmenty snesou srovnání s torzem nádoby lahvovitého tvaru z Dyje, okr. Znojmo, klasifikované jako dvouchá amfora (Rožnovský – Šmíd 2015, 43, obr. 3: 7).

Džbány jsou zastoupeny dvěma téměř zcela dochovanými kusy (obr. 10: 2; 11: 1), dále zlomkem hrdla s uchem (obr. 11: 3) a drobným fragmentem okraje se zbytkem horního úponu ucha umístěného pod okrajem (obr. 14: 2). Uvažovat lze rovněž o uchu z objektu 532/2017 (obr. 15: 11). Oba v úplnosti dochované tvary byly opatřeny prostým páskovým uchem. S výškou 10,5 a 14 cm mohly plnit funkci picích nádob. Společně se zlomkem opatřeným pod spodním úponem ucha trojicí svislých „vousů“ a čokovitým nálepem a drobným pohárem (obr. 10: 1) byly vyzvednuty z objektu 6/2009, který poskytl

Obr. 17. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. Hrnc z objektu 527/2017. Výzkum ÚAPP Brno, v. v. i.
Fig. 17. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. Pot from feature 527/2017.

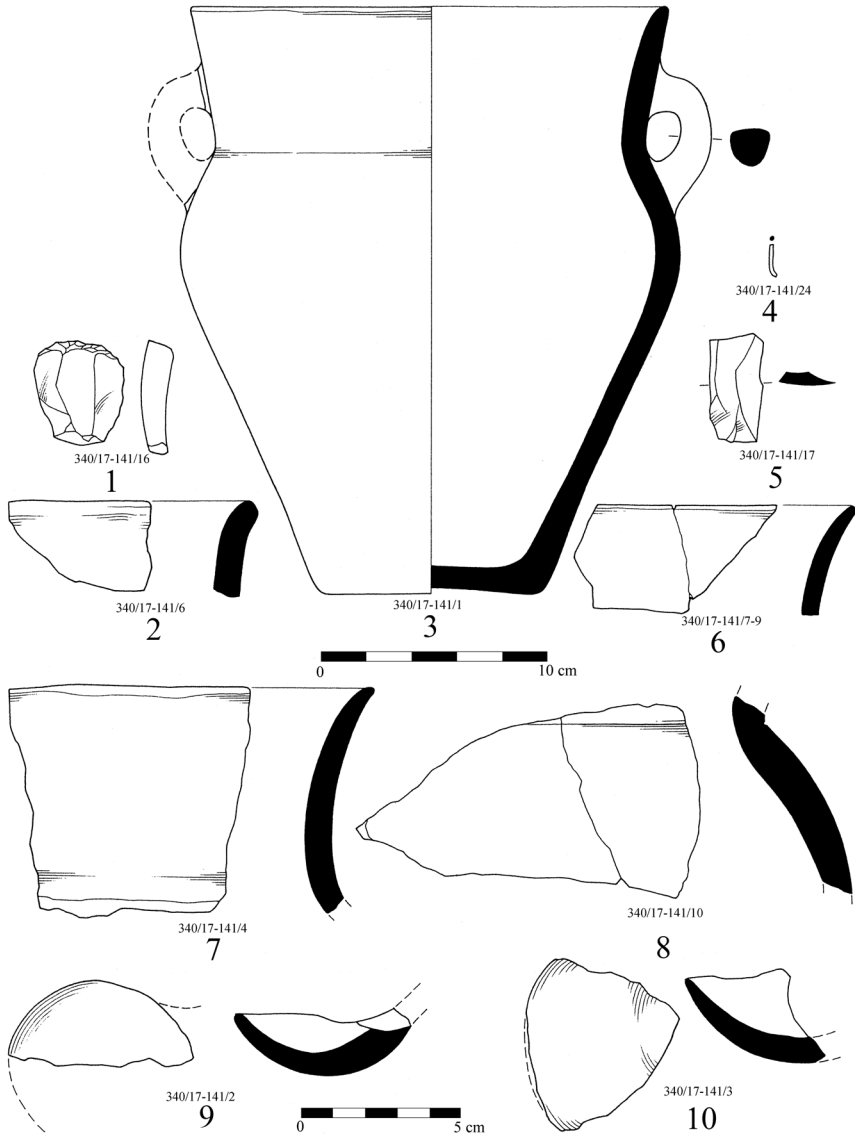

nejucelenější kolekci keramiky, včetně podstatnějších, rekonstrukci umožňujících fragmentů. Objekty s nálezy tohoto charakteru bývají interpretovány jako doklad libačních rituálů spojených se zemědělstvím a ročními cykly (Šmíd 2017, 113).

Následující třídou keramiky jsou šálky. Jejich přítomnost v souborech baalberského stupně je překvapivě nízká. Výjimkou jsou pouze šálky zdobené brázděným vpichem křepického výzdobného stylu (kombinace brázděného vpichu s vpichem růžencovým). Vyskytují se téměř masově na některých výšinných sídlišťích západní části Moravy, ale na otevřených – nížinných – spíše sporadicky. Jsou však o něco mladší, až z mladší fáze baalberského stupně (KNP IIb). Dva identifikované zlomky šálků z Dambořic jsou součástí souboru vyzvednutého z objektu 506/2015. Jde o tyčinkovité ucho kruhového průřezu (obr. 14: 5) a zlomek stěny menší zdobené půlkulovité nádoby (obr. 14: 8). Výzdobný motiv tvoří hustě šrafované trojúhelníky s vrcholy směřujícími k okraji. Jejich obvod je obrven krátkými brázdami. Tektonika nádoby a technika provedení společně s motivem odpovídají výzdobnému stylu zdobených šálků a koflíků skupiny Retz v Dolním Rakousku (Dimitrijevič 1980, Taf. 15: 1, 2, 5; Ruttkay 1995, Abb. 10: 6, 9). Ten se jeví být poněkud starší než typ Křepice (Šmíd – Kalábková 2015, 76–77; Šmíd 2017, 34–35). Dambořický nález tuto premisu posiluje.

Nedílnou součástí nálezových celků baalberského stupně jsou drobné keramické předměty, zejména lžice a miniaturní, často jen hrubě modelované nádoby. Lžice jsou součástí inventáře objektů 503/2015 (obr. 15: 8) a 532/2017 (obr. 18: 9, 10). Všechny tři exempláře mají miskovitý tvar a jsou vyrobeny s náležitou pečlivostí. Původně diagonálně nasazená držadla chybějí. O miniatuře v podobě mýsy s dovnitř skloněnými plecemi jsme již referovali.

Věnujme nyní pozornost nálezům z výplně objektu 532/2017. Na jeho dně byl uložen v natažené poloze a v anatomických souvislostech skelet nedospělého jedince. Předpoklá-

Obr. 18. Dambořice, okr. Hodonín, poloha Spálený. Keramika z objektu 532/H 805/2015. Výzkum ÚAPP Brno, v. v. i.

Fig. 18. Dambořice (Hodonín district), Spálený site. Pottery from feature 532/H 805/2015.

dáme, že k zasypaní objektu s pohřbem došlo víceméně jednorázově. Máme tak k dispozici soubor keramiky, který odpovídá časovému horizontu pohřbu, datovaného radiokarbonovou metodou do starší fáze baalberského stupně. Vzhledem k absenci jakýchkoliv milodarů v hrobech ve sledované lokalitě jde o materiál nanejvýš důležitý. Vyzvednutým zlomkům dominuje hrniec se dvěma masivními uchy klenoucími se mezi hrdlem a plecemi. Jejich horní úpony jsou umístěny hluboko pod okrajem. Nízké přímé a nálevkovitě roze-

vřené hrdlo tvoří čtvrtinu celkové výšky nádoby a je ostře nasazeno. Hrnce v tomto provedení jsou součástí větších kolekcí keramiky ze sídlišť datovaných do starší fáze baalberského stupně místní skupiny nálevkovitých pohárů, např. z Modřic (*Šmíd et al. 2018*, obr. 17: 4) a Ivanovic na Hané, kde byl hrnc se dvěma uchy součástí výplně objektu s pohřbem ženy v natažené poloze (*Šmíd 2017*, tab. 40: 3, 10). Hrdla dvou pohárovitých nádob, z nichž jedno je ostře nasazené a evidentně vůči tělu nízké (obr. 18: 6, 7), společně se zlomkem široce vyklenutých plecí s ostře nasazeným hrdlem odděleným oběžnou rýhou (obr. 18: 8) a dvěma naběračkami (obr. 18: 9, 10) podporují uvedené datování.

Pomůcky k textilní výrobě

Součástí kolekce keramiky z deseti dambořických objektů je pouze jeden fragment přeslenu, klasifikovaný jako přeslen plochý, varianta s prohnutou stěnou. Původně byl zdoben drobnými vpichy po obvodu středového provrtu (obr. 14: 7).

Kamenná štípaná industrie

Nepočetná kolekce štípané industrie je jak z pohledu typologie, tak surovinové skladby poměrně jednotvárná. Ze šestnácti artefaktů vyzvednutých ze sídlištních objektů jde pouze o jeden skutečný nástroj, konkrétně škrabadlo na úštěpu (obr. 18: 1). V ostatních případech jsou to prosté čepele či jejich zlomky a úštěpy. Z pohledu použité suroviny jde o rohovec typu Stránská skála (13 ks), Krumlovský les II (1 ks), červenohnědý radiolarit typu Vršatské Podhradie (1 ks), jeden přepálený silicit nebylo možné blíže určit. Ze zásepů hrobů pocházejí dvě drobné čepele, přičemž není jisté, zda s vlastními pohřby vůbec souvisely. Byly zhotoveny z moravského jurského rohovce (hrob 810) a z rohovce typu Stránská skála (hrob 813). Za určení suroviny děkujeme Antonínu Přichystalovi.

Měděné artefakty

Metalurgii mědi, která právě ve starší fázi baalberského stupně moravsko-dolnorakouské skupiny nálevkovitých pohárů zaznamenala jeden ze svých vrcholů, reprezentuje drobný zlomek zeleně patinovaného drátu (obr. 18: 4). Jeho chemické složení nebylo zkoumáno, ale vzhledem k nálezovým okolnostem je pravděpodobné, že se jedná o měď.

6. Pohřby v natažené poloze v moravsko-dolnorakouské skupině KNP

Pohřebiště

Olomouc, okr. Olomouc, Tereziánská zbrojnice

Impulzem ke sledování pohřbů v natažené poloze s vazbou na KNP bylo objevení tří skeletů na nádvoří Tereziánské zbrojnice v centru Olomouce roku 1996. Záchraný výzkum probíhal pod vedení Jiřího Bláhy, který na tuto skutečnost upozornil (*Šmíd 2002*, 376–377). Na dně sondy S6/96 o rozměrech 3 × 5 m se nacházel jeden neporušený pohřeb a zbytky dvou dalších pohřbů nedospělých jedinců v natažené poloze na zádech, orientova-

ných ve směru S–J. Hrobové jámy vycházely z vrstvy KNP (419), překryté uloženinami z eneolitu (420) a doby bronzové (421). Ani u jednoho z pohřbů nebyly nalezeny předměty, které by bylo možné považovat za milodar. Poloha se nachází v rovinné partii uprostřed Olomouckého kopce, mezi Dómským návrším a Hradem.

Čechůvky (Prostějov-Čechůvky), okr. Prostějov, poloha Kopaniny

V srpnu 2004 byly východně obce Čechůvky zahájeny zemní práce v prostoru budoucí křižovatky silnic mezi obcemi Kralice na Hané a Čechůvky a výpadovkou z Prostějova na Přerov (*Šmíd 2011*). Na jižní straně sprašového návrší v poloze Kopaniny bylo odkryto sedm hrobů s pohřby v natažené poloze. Poloha se nachází na severním okraji Romžské nivy v nadm. výšce 215 m. Hroby byly seskupeny ve dvou vertikálních řadách – západní s hroby č. 2, 4 a 7 a východní s hroby č. 6, 9 a 10. Hrob č. 8 byl umístěn samostatně na východním okraji skupiny a obsahoval skelety dvou nedospělých jedinců. Zesnulí leželi na zádech hlavou k SZ v prostorných hrobových jamách s rukama podél těla bez jakékoliv výbavy. Osy hrobů nerespektovaly přirozený sklon návrší. S eneolitem bylo pohřebiště spojeno jednak na základě stratigrafie, spočívající v narušení několika hrobů objekty lužické kultury, jednak na základě postdepozičních procesů, kdy došlo u hrobu č. 4, superponovaného silem, k poklesu spodních končetin (od kolen k chodidlům) i se zásypem o několik centimetrů. Objekt byl na základě několika nevýrazných zlomků keramiky datován do období KNP. Ze situace bylo možno usoudit, že k pohřbu došlo v relativně krátké době po zasypaní síla.

Do získání radiokarbonových dat byl jedinou přímou oporou pro datování těchto výjimečných hrobů pohár z hrobu č. 2 v Olomouci-Hejčíně, klasifikovaný jako typ s hrdlem odděleným prohnutým, varianta esovitě profilovaný (*Šmíd 2011*, obr. 6: 4). Hrdlu je vyčleněna třetina celkové výšky nádoby, což odpovídá pohárům počátku III. stupně KNP. Toto datování však korigovala dodatečně získaná radiokarbonová data, která posunula dobu pohřbívání na obou pohřebištích na úroveň starší fáze baalberského stupně moravskodolnorakouské skupiny KNP. Pro hrob č. 2 z Olomouce-Hejčína má ¹⁴C datum hodnotu 4940 ± 40 BP (Poz-54086) a pro Prostějov-Čechůvky hrob č. 6 4960 ± 30 BP (Poz-68002), č. 7 4960 ± 35 (Poz-68003) a č. 10 5000 ± 40 BP (Poz-68004).

Maissau, okr. Hollabrunn, obchvat obce

V letech 2008–2009 došlo při budování obchvatu Maissau v Dolním Rakousku k odkryvu skupiny objektů s pohřby v natažené poloze. Na jižní straně seskupení se nacházela hrobová jáma se dvěma menšími objekty a přibližně 7 m nad nimi čtyři objekty v řadě za sebou, a to vždy dvě obdélné hrobové jámy a dvě jámy víceméně oválného půdorysu. Osa druhého seskupení stejně jako osa první hrobové jámy směřovala od SZ k JVV. Značně strávené lidské skelety v natažené poloze na zádech s hlavou k SZ a bez jakékoliv výbavy se dochovaly v objektu 7117 na jižní straně seskupení a v prvním objektu (7182) z řady nad ním. Umístění objektů/hrobů ve svislých řadách dovoluje uvažovat o tom, že i ony sloužily k uložení ostatků zesnulých. Srovnatelné jsou pak se seskupením hrobů v Prostějově-Čechůvkách a situace na obou pohřebištích evokuje možnost překrytí hrobů mohylovým násypem. V Maissau se ve vzdálenosti 60 m jižním směrem od hrobů nacházely sídlištní objekty KNP s nálezy starší fáze II. stupně (*Schmitsberger 2011*, 101–108). S tím koresponduje ¹⁴C datum objektu/hrobu 7117 s hodnotou 4970 ± 35 BP (VERA-5361).

Modřice, okr. Brno-venkov, poloha Rybníky

Osídlení KNP bylo v roce 2015 na katastru Modřic zachyceno plošným odkryvem vůbec poprvé a projevilo se dvěma seskupeními sídlištních objektů. První tvořilo 17 jam volně rozptýlených v pruhu směřujícím diagonálně přes zkoumanou plochu od JZ k SV s výraznější koncentrací v jeho středu. Druhé seskupení v severní části odkryvu představovalo sedm objektů dislokovaných v pravidelných rozestupech paralelně s řadou první. Vzdálenost mezi oběma řadami kolísala od 30 do 60 m. Šlo o běžný sídlištní standard od jam nejasného určení, přes sklípky, sila a kúlové jamky až k menším hliníkům. Severozápadně od první řady se nacházely dvě skupiny hrobů s těly v natažené poloze: severovýchodní (1.) s devíti (3850, 3851, 3866, 3869, 3871, 3872, 3878, 4805, 4811), popř. jedenácti (3863, 4809) hroby, a jihozápadní (2.) se sedmi hroby (3853, 3854, 3858, 3859, 3860, 3862, 3865). Samostatně ležící hrob 3857 na severozápadním okraji plochy je pravděpodobně součástí další skupiny pohřbů, stejně jako nejméně dva další (3831, 3841), odkryté při výzkumu roku 2008. Hroby jsou sice bez jakékoliv výbavy, ovšem analogie z území Moravy a Rakouska kladou pohřebiště do 38. až 37. století př. n. l. Souvislost hrobů s osadou ze stejného období se jeví jako velmi pravděpodobná (*Šmíd et al. 2018*).

Podivín, okr. Břeclav, poloha Rybáře

V průběhu záchranného výzkumu byly na parcele 1257/1 roku 2015 odkryty čtyři kostrové pohřby, z toho tři v natažené poloze na zádech a jeden, značně poškozený, ve skrčené poloze na boku orientované V–Z. U žádného z pohřbů se nepodařilo detekovat hrobovou jámu. V hrudníku jednoho pohřbeného byla nalezena šipka z rohovce typu Krumlovský les I. Radiokarbonové datování všech čtyř koster prokázalo časovou příslušnost do starého eneolitu. Pátá kostra v poloze na zádech byla zcela zničena po přejezdu buldozerem a patrně již dříve orbou na sousední parcele 1257/45 (*Trampota 2016*, 194–195; *Šmíd 2017*, 106–108). Na posledně uvedené parcele byly v říjnu 2019 při záchranném archeologickém výzkumu odkryty další dva hroby, vykazující identické znaky s předcházející skupinou pohřbů. Hrobové jámy H 805 a 806 byly orientovány Z–V, pouze delší osa pohřbu v H 805 směřuje od JZZ k SVV. V hrobu 805 byla nalezena drobná součást šperku v podobě prvtané schránky mlže (*Piačková – Trampota 2020*, 162).

Soliterní skupiny hrobů a jednotlivé hroby

Mezi Olomoucí a Brnem byly evidovány během plošně rozsáhlých archeologických výzkumů soliterní skupiny hrobů i jednotlivé hroby s pohřby v natažené poloze na zádech, orientované ve směru rovnoběžky s hlavou směřující k západu. Pouze ve dvou případech byly vybaveny keramikou KNP (Holubice, poloha Od Sivicka, a Olomouc-Hejčín, Mrštníkovo náměstí). V případě Olomouce-Hejčína byla kulturní provenience potvrzena radiokarbonovým datem. Následující výčet představuje hroby, u kterých lze spojitost s KNP předpokládat.

Holubice, okr. Vyškov, poloha Od Sivicka

V prostoru zkoumaného úseku dálnice D1 označeného jako Holubice IV (225 m n. m.) bylo roku 1981 prozkoumáno deset kostrových hrobů. Tři z nich náležely kultuře se šňůro-

vou keramikou a šest kultuře zvoncovitých pohárů (Čižmář – Geisler – Rakovský 1984). Hrob č. 8 se odlišoval od ostatních orientací i polohou kostry a nacházel se uprostřed skryté plochy jako solitér v superpozici s objektem 22. Kostra asi devítiletého dítěte ležela na zádech v natažené poloze s pažemi podél těla a hlavou k SZ. Stejně byla orientovaná i nepřiliš zřetelná hrobová jáma ve tvaru protáhlého oválu (Rakovský 1985, obr. 5). Mezi holenními kostmi pohřbené osoby spočíval hrnc s vejčitým tělem a nízkým nálevkovitě rozevřeným hrdlem. Celkovým habitem odpovídá pohárovitým nádobám starší fáze baalberského stupně moravsko-dolnorakouské skupiny nálevkovitých pohárů.

Ivanovice na Hané, okr. Vyškov, poloha Za střediskem

V roce 2002 byl v trase budovaného úseku dálnice D1 proveden předstihový výzkum. Z celkového počtu 543 objektů bylo dvanáct materiálem datováno do baalberského stupně KNP, u osmi objektů byla příslušnost k uvedené kultuře možná a u dalších deseti jako obecně pravěká. Vedle pohřbu starší ženy v natažené poloze na zádech v sídlištním objektu 518 byly ve střední části skryté plochy odkryty tři hroby (804, 805, 812) s pohřby v natažené poloze na zádech. Nacházely se na volném prostranství mezi objekty 502 a 507 (oba KNP). Výše uvedená polní trať je situována 1,3 km jihovýchodně od obce v nadmořské výšce 225–245 m. Sídliště KNP bylo umístěno na protáhlém, k severu exponovaném návrší na severozápadním okraji Tištinské pahorkatiny. Ta v těchto místech klesá do Ivanovické brány, kterou protéká řeka Haná. Zesnulí (dva dospělí a dítě) leželi v natažené poloze ve směru SZ–JV s pažemi volně podél těla v obdélných hrobových jamách se zaoblenými rohy bez jakékoliv výbavy. Rozměry hrobů: 804 – 1,85 × 0,62 m, hloubka 0,08 m od úrovně podloží; 805 – 1,8 × 0,8 m, hloubka 0,12 m; 812 – 3 × 1,5 m, hloubka 0,15 m (Přichystal 2003; Bálek et al. 2003, 143–144). Vzhledem k plynkému uložení nelze vyloučit, že některé hroby vzaly za své při skrývce nadloží, eventuálně při kultivaci půdy. Datování radiokarbonovou metodou nebylo sice dosud provedeno, ovšem souvislost se soudobým osídlením je velmi pravděpodobná.

Ivanovice na Hané, okr. Vyškov, poloha Padělky za cihelnou

Při předstihovém výzkumu v trase dálnice D1 bylo prozkoumáno 115 zahloubených objektů, z toho 25 jistých nebo pravděpodobných hrobů, mezi nimi i dva solitérní hroby (H 807 a H 808) s pohřby v natažené poloze bez výbavy, orientované ve směru SZ–JV. Polní trať Padělky za cihelnou se nachází na mírném návrší, které se zvedá z nivy Hané jižně od Ivanovic na Hané. Nadmořská výška zkoumané plochy se pohybuje v rozmezí 240–250 m. Hrob 807 byl oválného půdorysu o rozměrech 2,3 × 1,1 m a zasahovalo pouze 0,05–0,12 m do podloží. Na plochem dnu ležel v natažené poloze hlavou k SZ skelet dospělého jedince bez výbavy. Hrob 808, rovněž oválného půdorysu, byl orientován delší osou ve směru SZ–JV a měl rozměry 2,3 × 0,7 m. Ploché dno se nacházelo 0,15 m pod úrovní podloží. Skelet dospělé osoby ležel v natažené poloze na zádech hlavou k SZ bez výbavy (Parma 2003; Bálek et al. 2003, 143).

Olomouc-Hejčín, okr. Olomouc, Mrštníkovo náměstí

V letech 2002–2003 proběhl pod vedením J. Vrány z Archeologického centra v Olomouci záchranný výzkum vyvolaný pokládkou inženýrských sítí. Vedle dokladů osídlení

z mladšího pravěku a raného středověku byly prozkoumány také dva hroby s těly v natažené poloze. V obou případech se jednalo o dospělé muže, jejichž skelety ležely v prostorných hrobových jamách ve směru poledníku hlavou k S (*Vrána 2004*, 144–145). Mezi předloktím pravé ruky a pánví pohřbeného v hrobě č. 2 ležel nálevkovitý pohár (*Šmíd 2011*, 12, obr. 6). Radiokarbonové datum má hodnotu 4940 ± 40 BP (Poz-54086). Poloha s hroby se nachází na návrší nad pravobřežní nivou řeky Moravy v nadm. výšce 220 m, v současnosti na pravém břehu Mlýnského potoka. Převýšení činí 3–4 m.

Orlovice, okr. Vyškov, poloha Lysá hora

V roce 2009 byl pracovníky vyškovského pracoviště ÚAPP Brno realizován záchranný výzkum na ploše zemníku o rozloze 1,2 ha na katastru obce Orlovice (*Mikulková 2009*). Lokalita se nachází na vrchu Lysá hora s nadm. výškou 366 m, který je předhůřím Litenčické pahorkatiny. V severní části skryté plochy se nacházely v řadě za sebou dva plytce uložené hroby v rozestupu 17 m. V obou byli zesnulí uloženi v natažené poloze na zádech hlavou směrem k Z (SZZ). Hrobové jámy byly zapuštěny pouze 5 cm do podloží a kosterní pozůstatky byly silně fragmentarizované. Hrob 839 o rozměrech 280 × 220 cm obsahoval dva skelety, dospělého muže a dítěte ve věku 7–15 let, hrob 854 o rozměrech 240 × 95 cm pozůstatky dospělého muže. Také v Orlovicích nelze vzhledem k plytkému uložení vyloučit, že některé hroby byly zničeny v minulosti při kultivaci půdy.

Velešovice, okr. Vyškov, poloha Chmelenky

V prostoru zkoumaného úseku dálnice D1, označeného jako Holubice VIII (mírný jihovýchodní svah s nadm. výškou 245 m), byl roku 1985 prozkoumán osamocený hrob se dvěma pohřby bez jakékoliv výbavy. Skelety dospělých jedinců ležely v natažené poloze na zádech hlavou k Z v mělce zahloubené hrobové jámě oválného půdorysu o rozměrech 2,4 × 1,5 m (*Čižmář – Geisler 1987*).

Pohřby v sídlištních objektech

Pendantem představených pohřebišť jsou pohřby v natažené poloze v sídlištních objektech. Na rozdíl od pohřebišť disponují většinou spolehlivě datovatelnou výbavou:

Ivanovice na Hané, okr. Vyškov, poloha Za střediskem. Skelet dospělé ženy v natažené poloze ležel na dně sila (obj. 518), se čtyřmi páry rohů skotu a poměrně bohatou kolekcí keramiky starší fáze baalberského stupně místní skupiny KNP (*Šmíd 2017*, obr. 51: 3; tab. 40).

Olomouc-Slavonín, poloha „Zahrady“, Arbesova ulice. Rozsáhlá polykulturní lokalita na mírném východním svahu je již od roku 2003 zastavována rodinnými domky. V objektu 44, tj. nepravidelně kruhové jámě o průměru 2,36–2,45 m a hloubce 0,7 m, byly nalezeny dva skelety (dospělé ženy a 6–10letého dítěte) v natažené poloze na zádech, orientované ve směru SZ–JV. Původně byly pohřby spojovány s jordanovskou kulturou (*Vránová 2009*). Podle provedeného radiokarbonového datování však jde o pohřby baalberského stupně KNP (*Kalábek – Šín 2018*, 54).

Opava-Vávrovice, okr. Opava, poloha Krásné pole. V průběhu několika záchranných výzkumů byly získány doklady lidských aktivit od eneolitu po raný středověk (*Hlas 2015*, 170–171, 191). Při výzkumu v roce 1996 byly ve dvou sídlištních objektech odkryty

pohřby v natažené poloze na zádech. V objektu 63 ležel na dně kruhové jámy o průměru 2,2 m a hloubce 0,8 m při západní stěně skelet pětiletého dítěte. Hlava směřovala k S, obličejem k V. Mezi stěnou objektu a dolními končetinami byly umístěny čtyři nádoby baalberského stupně KNP. V objektu 86, resp. v prohlubni na dně kruhové jámy o průměru 2,1 m a hloubce 1 m, ležel v natažené poloze na zádech skelet čtyřletého dítěte. Hlava směřovala k V. U předloktí pravé ruky stála amforovitá nádoba. Zhruba ve stejné úrovni, vpravo od skeletu, ležela kostra psa (*Stabrava 2000*, 115–117; *Šmíd 2002*, 375–389). Amforovitá nádoba datuje pohřeb do epilengyelského období.

Žádovice, okr. Hodonín, stavba kravína. Roku 1986 proběhl na okraji obce rozsáhlý záchranný výzkum vyvolaný stavbou kravína. Většina z dvou stovek zkoumaných objektů patřila kultuře s lineární keramikou. Prozkoumáno však bylo i několik jam z období eneolitu. Objekt 128 charakteru obilní jámy vydal pohřeb muže v natažené poloze vybavený nálevkovitým pohárem. Skelet byl uložen nad pohřbem krávy, které chyběla hlava. Výbavu tvořil nálevkovitý pohár s hrdlem přímým odděleným (*Geislerová 1989*; *Šmíd 2002*, 385–386; 2017, obr. 76: 2).

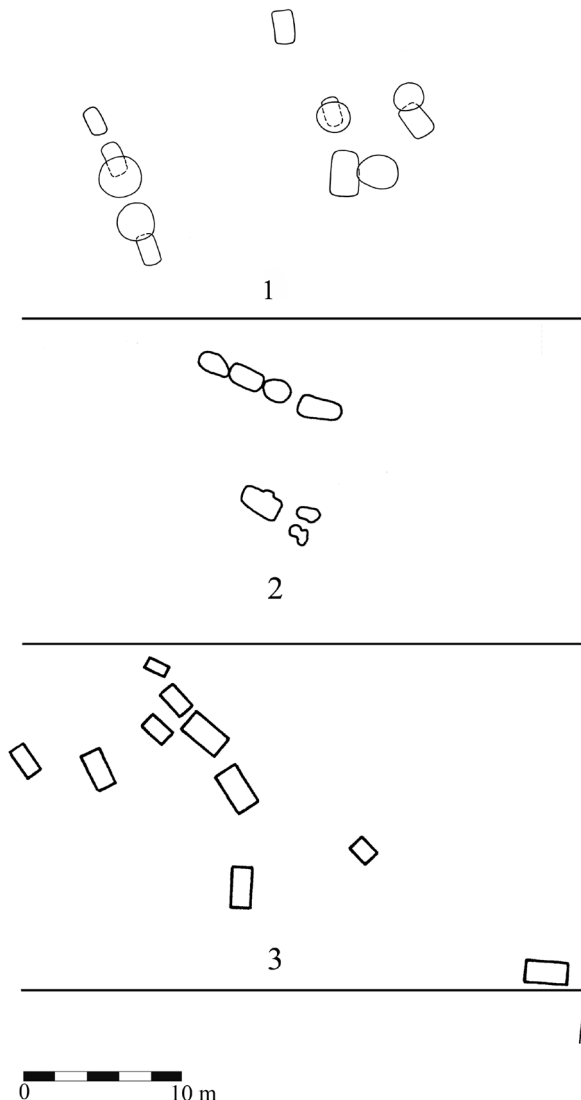
7. Diskuse k problematice kostrových pohřbů v natažené poloze v moravsko-dolnorakouské skupině KNP

Hroby bez výbavy s pohřby v natažené poloze se v moravsko-dolnorakouské facii nálevkovitých pohárů objevují v menších skupinách do deseti hrobů a jsou zde donedávna zcela neznámou formou pohřebního ritu starého eneolitu (*obr. 19*). Zesnulí spočívají v prostorových hrobových jamách v natažené poloze na zádech, přičemž převažuje orientace SZ–JV, známy jsou však i pohřby orientované ve směru S–J, Z–V či V–Z. Semknuté skupiny s věkově strukturovanými pohřby naznačují sounáležitost sociálního či příbuzenského charakteru (*Neustupný 1983*, 40–45). Neobvyklé, a v rámci sledované skupiny pohřbů vůbec první zaznamenané, je uložení jednoho z pěti pohřbených v Podivíně ve skrčené poloze na boku. Příčinou odlišné polohy zesnulého může být příslušnost k jiné komunitě. Na podporu právě uvedeného důvodu poslouží srovnání radiokarbonových dat z hrobu 3889 v Modřicích, okr. Brno-venkov, se skeletem uloženým na pravém boku ve skrčené poloze, vybaveného kónickou mísou předbaalberského stupně KNP s hodnotou 5010 ± 40 BP (Poz-94993) a z hrobu s pohřbem v natažené poloze 10/2004 v Prostějově-Čechůvkách s hodnotou 5000 ± 40 BP (Poz-68004) či pohřbu v natažené poloze 805/2017 z Dambořic (*tab. 2*). Radiokarbonová data hrobů s pohřby v natažené poloze naznačují, že jsou starší než baalberské hroby s pohřby ve skrčené poloze a ve většině případů mladší než výše zmíněný hrob z Modřic. V každém případě lze uvažovat o přesahu zažitých kulturních fází. Už samu skutečnost, že se na Moravě po tisícileté pauze (od pohřebiště kultury s lineární keramikou) objevila sice malá, ale regulérní pohřebiště, navíc v podobě, jež při současném stavu poznání příliš nepodporuje možnost autochtonního vývoje, lze mj. interpretovat jako příchod nových osadníků. V této souvislosti se nabízí srovnání s časově odpovídající skupinou hrobů stejného charakteru z polských Kujav v lokalitě Smólsk. Tamější radiokarbonová data jsou srovnatelná s daty z moravských pohřebišť: hrob 7 – Poz-57303, 4945 ± 40 BP, 3890-3642 BC 2 sigma; hrob 12 – Poz-57302, 4930 ± 30 BP, 3770-3645 BC 2 sigma (*Grygiel 2016*, 27, 139–144). Objekt 1400A s keramikou nejstarší fáze osídlení tam poskytl datum 5060 ± 40 BP (Poz-34053, 3962-3714 BC 2 sigma). Analogie najdeme opět

Obr. 19. Výběr pohřebišť kultury nálevkovitých pohárů s pohřby v natažené poloze. 1 Prostějov-Čechůvky, poloha Kopaniny (podle Šmíd 211); 2 Maissau v Dolním Rakousku (podle Schmitsberger 2011); 3 Modřice u Brna, okr. Brno-venkov, poloha Rybníky, jihozápadní skupina hrobů (podle Šmíd et al. 2018).

Fig. 19. Selection of Funnel Beaker culture cemeteries with burials in an extended position. 1 Prostějov-Čechůvky, Kopaniny site (after Šmíd 211); 2 Maissau, Lower Austria (after Schmitsberger 2011); 3 Modřice u Brna, Brno-venkov district, Rybníky site (southwest group of graves after Šmíd et al. 2018).

v souborech předbaalberského stupně moravsko-dolnorakouské skupiny nálevkovitých pohárů. Hroby s pohřby v natažené poloze jsou pak starší než osídlení z pikutkowské fáze (^{14}C datum z objektu 1300 má hodnotu 4820 ± 35 BP, Poz-34056, 3647-3528 BC 2 sigma). Překvapivé je přitom chronologické a chorologické vymezení sledovaného jevu.

Jak bylo řečeno, jsou pohřebiště s pohřby v natažené poloze bez milodarů v moravsko-dolnorakouské skupině KNP novým fenoménem. Jejich výskyt napříč celou Moravou, od Olomouce přes Prostějov-Čechůvky k Ivanovicím na Hané a dále k Modřicím u Brna, Podivínu a k Maissau v Dolním Rakousku, lze chápat jako směr jejich pronikání. Za současného stavu poznání se jako pravděpodobné (ovšem ne jisté) jeví šíření od severu k jihu z prostoru Středoevropské nížiny, kde se, počínaje starým eneolitem, stalo pohřbívání

v natažené poloze obecnou normou pohřebního ritu. V neolitu a eneolitu středního Podunají jsou pohřby v natažené poloze výjimečné, a pokud se takový pohřeb objeví, jde o zcela ojedinělou záležitost, nebo případ signalizující násilné usmrcení (*Neugebauer-Maresch 1995*, 93–99, Abb. 44; *Neugebauer-Maresch – Teschler-Nicola 2006*). Příkladem spojujícím obě uvedené eventuality je pohřeb ženy v natažené poloze na zádech ve žlabu u velkého rondelu v Kolíně. Patřil neolitické kultuře s vypíchanou keramikou a stopy na lebce pohřbené svědčí o násilné smrti (*Šumberová 2012*, 60; *Květina et al. 2015*, 486).

Z prostředí kultury s moravskou malovanou keramikou známe několik pohřbů v natažené poloze, ale i zde jsou spíše dokladem zvláštního zacházení s těly zesnulých než obecnější normou. Staršího data, na základě keramiky nalezené v zásypu datovaný do období lengyelské kultury, je nález pěti lidských koster (a psa) v sídlištní jámě u Rajhradu, přičemž tři ležely v natažené poloze (dvě na zádech, třetí na břichu), z toho posledně jmenovaná s oddělenou hlavou (*Podborský 1993*, 136, obr. 78: 4). Druhým případem je nález z Velešovic, okr. Vyškov, kde na dně velké oválné jámy ležel v natažené poloze na břicho skelet dospělé osoby vybavený keramikou druhého stupně MMK (*Čížmář – Geisler 1992*, 43–49, obr. 2). Vybočení z běžných praktik pohřebního ritu se objeví i v KNP. Při rekonstrukci místní komunikace v Náměšti na Hané byl v Zákostelní ulici odkryt skelet dospělé ženy v natažené poloze na levém boku ve výplni větší exploatační jámy. Hlava směřovala k SV a uložena byla na levém spánku obličejem k jihu. Radiokarbonové datum 4590 ± 30 BP (UGMAS # 05712) datuje pohřeb do období KNP. Nález je pozoruhodný díky náhrdelníku z perleťových korálků, se kterým byla žena pochována, ale také jejím postižením. Měla vrozenou vadu lebky, skafokéfalii a získané nespecifické onemocnění, kterým trpěla během růstového období (*Vrána – Pankowská 2010*, 70–93). Do stejného časového i kulturního horizontu náleží také společný pohřeb dítěte a psa z objektu 591/1998 v Držovicích na Moravě. Dítě leželo v natažené poloze na břicho s trupem přetočeným na levý bok. Hlava směřovala k J a kolem ní a v oblasti krku bylo nalezeno osm provrtaných schránek fosilních měkkýšů, původně součást náhrdelníku (*Šmíd 2002*, 378, obr. 5).

V sousedních Čechách pokračují inhumace ve skrčené poloze i během eneolitu. Z jeho časného stupně je znám dosud jediný hrob s pohřbem v natažené poloze na zádech z Roudnice nad Labem – Bezděkova, okr. Litoměřice. Zesnulý byl orientován hlavou k SZ a výstavu tvořily láhev a dvouuchá amfora (džbán), která hrob datuje na úroveň nálezů typu Jenštejn, tedy do pozdní fáze jordanovské kultury (*Zápotocký 1996*, 438). Pohřební ritus praktikovaný ve všech fázích české KNP byl kostrový, s těly ukládanými ve skrčené poloze na pravém či levém boku (*Zápotocký 2008*, 72). Současně je však třeba podotknout, že neolitické hroby s pohřby v natažené poloze jsou běžné v Dolním Bavorsku a v Porýní, konkrétně ve skupinách Oberlauterbach, Hinkelstein a Großgartach (*Zápotocká 1998*, 138).

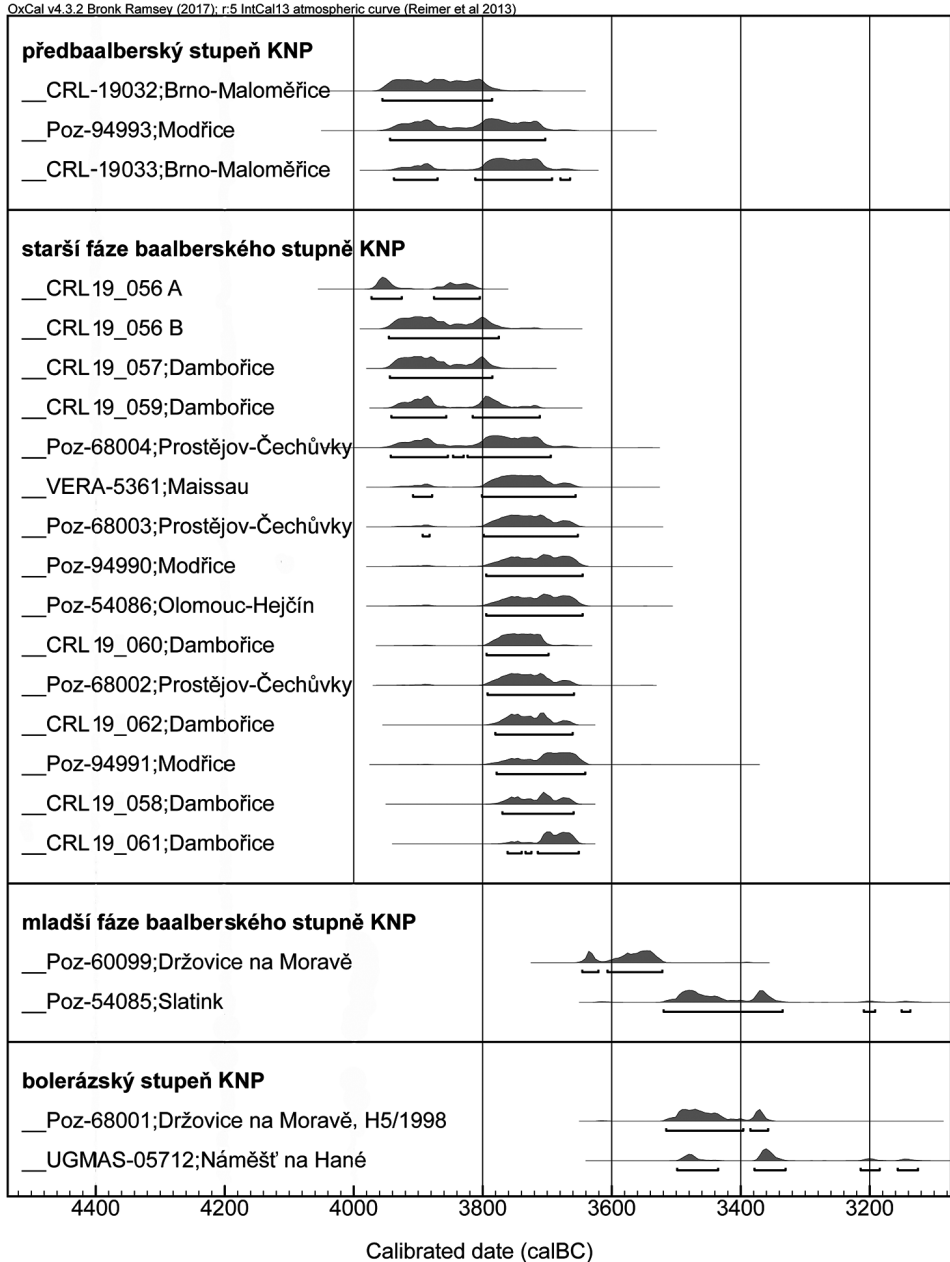
V Porýní a západní a severozápadní Evropě se tento způsob pohřbívání výrazněji uplatnil také v následujícím období. Setkáme se s ním v michelsberské kultuře (např. Matzenheim v Alsasku: *Denaire – Maduit 2010*, 3–19), ale i v KNP. Jako příklad uveďme lokalitu Ostorf v Meklenbursku – Předním Pomoransku, kde bylo zkoumáno ploché pohřebiště s pohřby ve skrčené i natažené poloze s baalberskými prvky a ^{14}C daty od 3800 do 2900 BC (*Lübke – Lüth – Terberger 2007*, 307–328) či labsko-havolskou kulturu v Braniborsku, rovněž s pohřby v natažené poloze (*Kirsch – Platte 1983*, 7–40).

V balkánském eneolitu jsou pohřby v natažené poloze na zádech příznačné pro pohřebiště varenské kultury v bulharském Píčernomoří, která jsou od moravských nejen geograficky, ale také chronologicky poněkud vzdálena (*Ivanov – Avramova 2000; Kadrow 2015*).

Moravské situaci jsou nejbližší pohřby v natažené poloze z území Polska, kde se objevily s nástupem KNP jako výrazná změna pohřebního ritu vůči dosavadnímu způsobu pohřbívání, které od počátku neolitu až do konce lengyelsko-polgárského komplexu spočívalo v pohřbívání nespálených těl ve skrčené poloze. V severovýchodní a východní skupině polské KNP leželi pohřbení v natažené poloze na zádech v hrobových jamách oválného či obdélného půdorysu obložených, nebo i překrytých kameny. V Západním Pomoránsku a na Sandoměřsku měly poměrně často podobu skříněk sestavených z plochých kamenných desek. Převažovalo uložení hlavou k V či Z. Orientace ve směru poledníku, tak či onak, se objevuje jen zřídka. Co je však důležité, 60–80 % hrobů bylo zcela bez výbavy. Stejný způsob uložení zesnulých je neodmyslitelně spjat s dlouhými bezkomorovými mohylami, předcházejícími vlastní megalitickou architekturou (*Wiślański 1979, 255–258; Nowak 2009, 456–466; Jankowska 2010*).

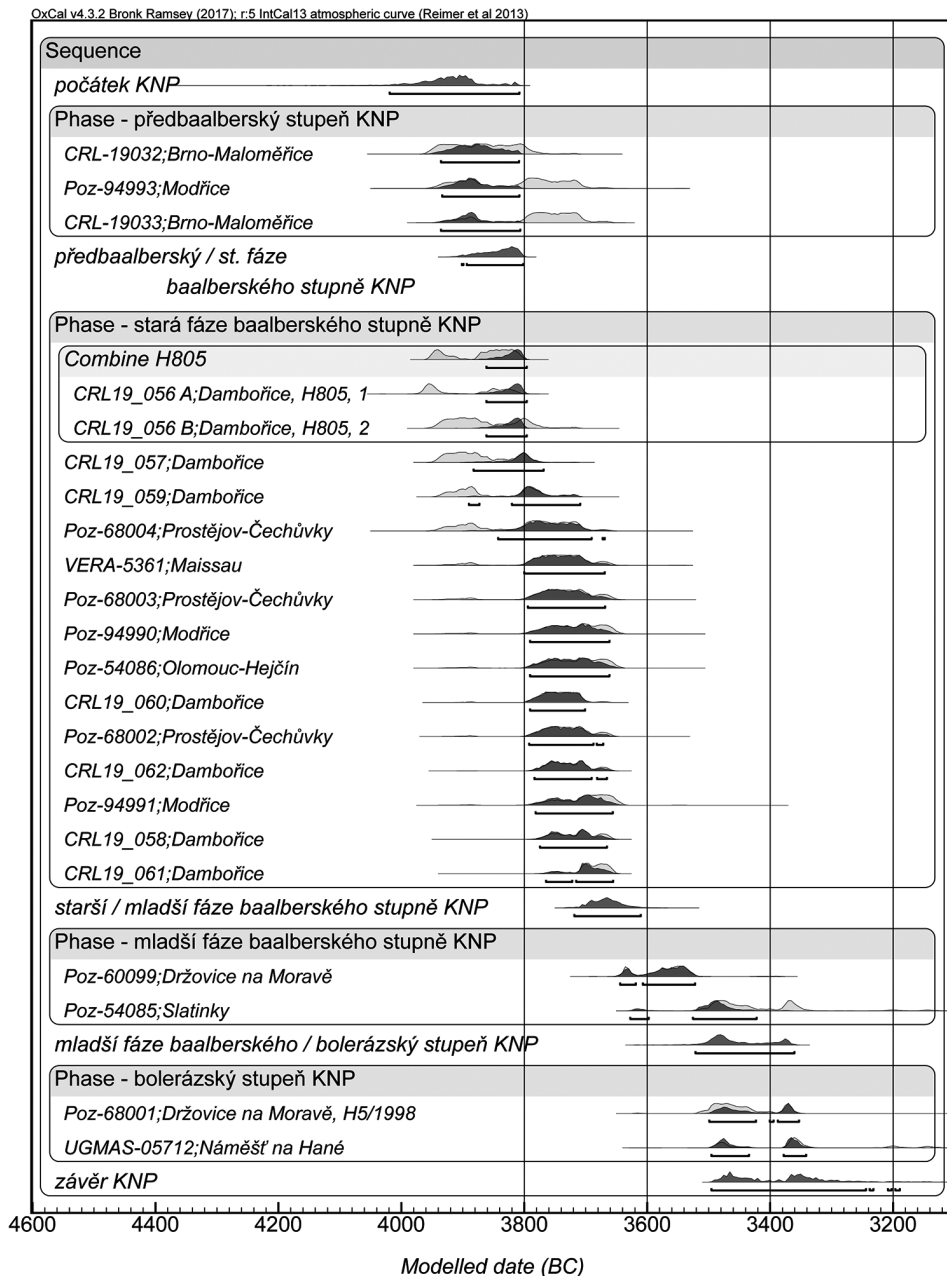
Na několika pohřebištích s pohřby v natažené poloze moravsko-dolnorakouské skupiny nálevkovitých pohárů je nápadné řazení hrobů těsně za sebou do vertikálních řad (*obr. 19*). Tato skutečnost evokuje možnost původního překrytí mohylovým násypem a vybízejí k srovnání s poněkud mladšími mohylami středomoravské KNP, zejména s jejich drahanovickou a ohrozimskou fází. Také tam bylo pod jedním mohylovým příkrovem uloženo obvykle více pohřbů (max. sedm: *Šmíd 2003, tab. 58: 2*), což lze vnímat jako ideovou kontinuitu pohřebního ritu. Již jednou jsme poukázali na pohřební praktiky v sousedním Polsku, kde, počínaje starým eneolitem, zdomácnělo pohřbívání nespálených těl v natažené poloze nejen v prosté zemi, ale i v ohraničených bezkomorových předmegalitických pohřebních stavbách. Chronologicky by moravským pohřebištím odpovídaly submegalitické monumenty s palisádovým ohraničením typu Niedźwiedz, primárně určené k pohřbu jedné osoby. Vyskytují se v mnoha modifikacích s různou vnitřní i vnější úpravou. Sepulkrální stavby obdobného typu se objevily na rozsáhlém území od Bretaně přes Normandii, Pařížskou pánev, severní Německo až do jižní Skandinávie a do Polska. Předlohy k nim jsou hledány v prostoru Pařížské pánve na pohřebištích typu Passy kultury Cerny (*Rzepecki 2006; 2011*). Tato kultura disponuje vedle dlouhých ohrazených pohřebních staveb také obyčejnými hroby, v obou variantách v natažené poloze a na zádech. Vyznačují se silnou sociální stratifikací, jak mužů, tak dětí. Tu lze vzhledem k omezenému počtu hrobů uvnitř ohrazení předpokládat také u bezkomorových pohřebních staveb na území Polska. Transfer v prostoru a čase, od západu k východu, je připisován michelsberské kultuře (*Rzepecki 2011, 166–168*). Spojitost mezi pohřebními stavbami v kultuře Cerny a stavbami KNP v Polsku však není přijímána bez výhrad s poukazem na velmi dlouhý časový rozdíl, který představuje 500 roků (*Nowak 2009, 488–489*).

Co se datování týká, na základě dosud získaných radiokarbonových dat KNP z Moravy a Dolního Rakouska (*tab. 3*) bylo možné pro jednotlivé fáze vývoje KNP provést rámcovou modelaci chronologického postavení jednotlivých skupin a fází (*tab. 4*). Výsledky jsou zatíženy především malým množstvím zpracovávaných dat, a lze tak s nárůstem jejich počtu očekávat další upřesnění. Použitý chronologický model uspokojivě koresponduje s naměřenými daty, pouze datum CRL19033 z Brna-Maloměřic má nižší než požadovanou korespondenci (*Šmíd – Kos – Přichystal 2020, 201, tab. 1*). Váha tohoto data v aplikovaném modelu je ale příliš malá na to, aby výrazně ovlivnila výsledky datování přechodů mezi stupni a fázemi. Též nelze vyloučit, že budoucím navýšením počtu do modelu zapracovaných dat z předbaalberského stupně se tato dosavadní disproporce odstraní.

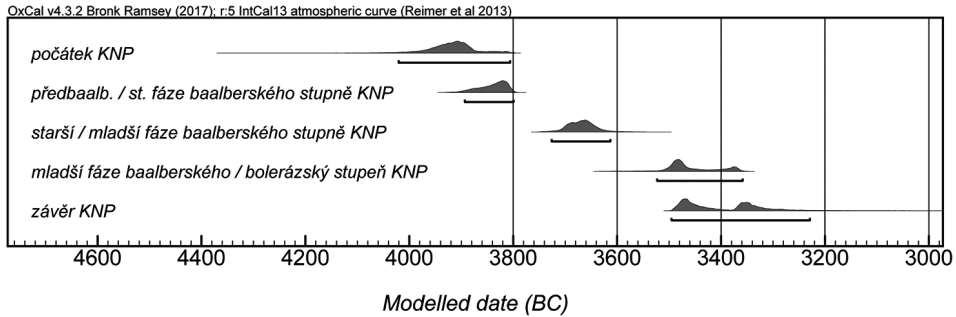
Tab. 3. Hroby KNP na Moravě a Dolním Rakousku. Výsledky kalibrace radiokarbonově datovaných hrobů moravsko-dolnorakouské skupiny KNP. Data z Brna-Maloměřic v předbaalberském stupni KNP byla získána z objektu 500/2016 (Šmíd – Kos – Přichystal 2020).

Tab. 3. Funnel Beaker culture graves in Moravia and Lower Austria. Results of the calibration of radiocarbon dated graves of the Moravian – Lower Austrian Funnel Beaker culture group. The dates from Brno-Maloměřice in the pre-Baalberg stage of the Funnel Beaker culture were obtained from feature 500/2016 (Šmíd – Kos – Přichystal 2020).

Tab. 4. Chronologický model vývoje moravsko-dolnorakouské skupiny KNP na základě radiokarbonově datovaných hrobů této kultury.

Tab. 4. Chronological model of the development of the Moravian – Lower Austrian group of the Funnel Beaker culture based on the radiocarbon dated graves.

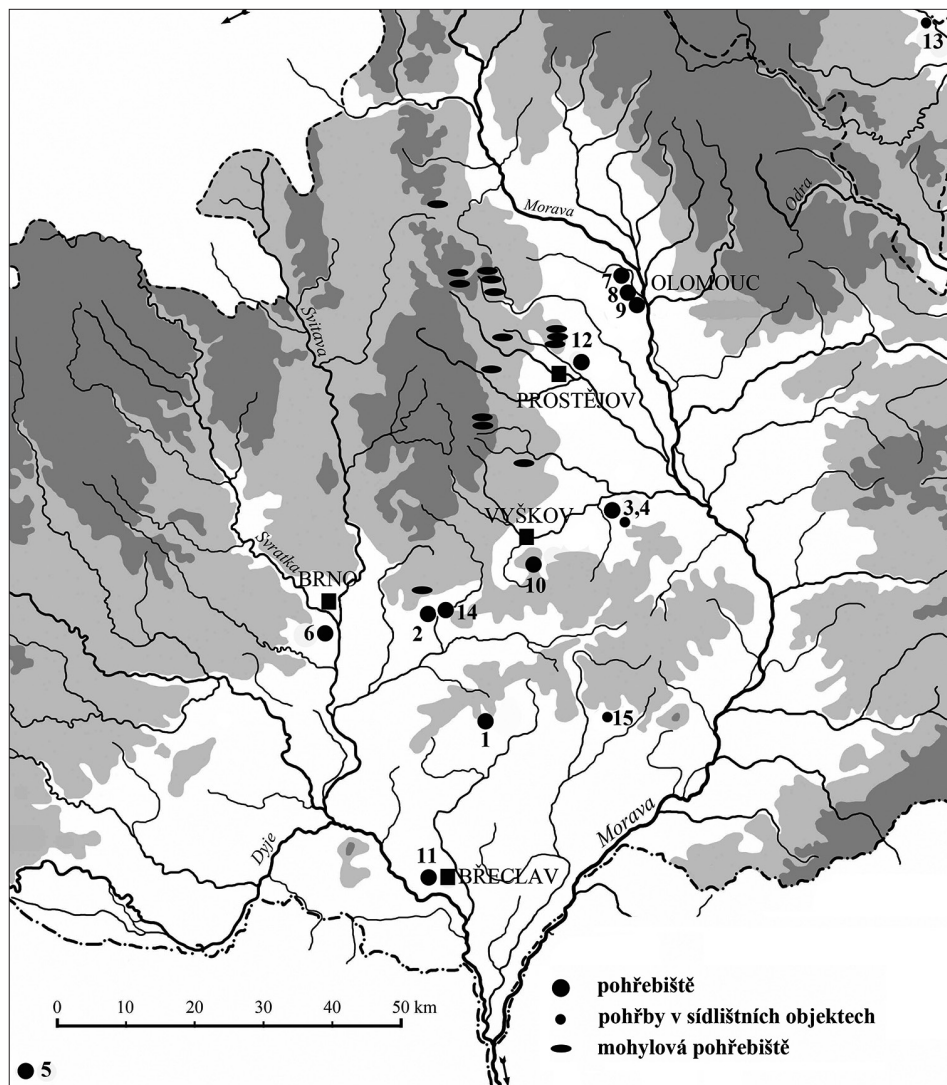
Tab. 5. Chronologický model datování přechodů mezi stupni / fázemi vývoje moravsko-dolnorakouské skupiny KNP. Graficky vyznačeny intervaly s pravděpodobností 95%.

Tab. 5. Chronological model of the dating of the transition between stages/phases of development of the Moravian – Lower Austrian group of the Funnel Beaker culture. Graphically designated intervals with 95% probability.

Niveleta den hrobů v rámci jednotlivých pohřebišť společně s velkým časovým rozptylem pohřbů (Prostějov-Čechůvky, Modřice, Dambořice: viz *tab. 3*) vylučují jejich překrytí výraznějším násypem a díky plošným odkryvům lze téměř vyloučit existenci žlabového ohrazení. Na rozdíl od výše zmíněných pohřebních monumentů nejsme schopni sociální diferenciaci postihnout, pokud tedy vůbec existovala. Spirituální podstata domácích skupin hrobů nekoresponduje s ideou megalitických pohřebních staveb; tu je třeba hledat spíše v měnících se společenských a hospodářských poměrech.

Jak tedy tento jev, projevující se po určitou dobu a na značně omezeném území, které navíc představovalo přirozenou spojnicí mezi Podunajím na jihu a Středoevropskou nížinou a Pobaltím na severu, interpretovat? Logicky se nabízí souvislost s pronikáním skupin obyvatel do moravských úvalů a naddunajské části Dolního Rakouska. V takovém případě by šlo o migraci směřující od severu k jihu. Radiokarbonová data kladou prvotní impuls do průběhu 40. století př. n. l. a následné trvání až do závěru 38., event. do počátku 37. století př. n. l. (*tab. 5*), což chronologicky odpovídá starší fázi baalberského stupně místní KNP. Hned se ovšem vnučuje otázka, zda předpokládané centrum šíření jevu koresponduje s materiální kulturou, s níž pohřby v natažené poloze spojujeme? Relevantních opor mnoho nemáme, ale nabízejí se pohřby v natažené poloze v sídlištních objektech, provázené nálezy keramiky (vedle Dambořic jsou to Ivanovice na Hané a Žádovice: Šmíd 2017, *tab. 40*; *obr. 76: 2*), a ve dvou případech keramika nalezená přímo v hrobech (Olomouc-Hejčín a Holubice). Zohlednit můžeme také časoprostorovou vazbu hrobů na osídlení v jejich bezprostřední blízkosti (Modřice, Dambořice). V tom okamžiku dostane migrační teorie povážlivou trhlinu. Na keramice nenacházíme žádné cizí prvky – nádoby lze téměř bez výjimky ztotožnit se specifickým habitem keramické produkce uvedené periody moravsko-dolnorakouské skupiny nálevkovitých pohárů. Více světla do problému mohou vnést přírodovědné analýzy (přítomnost určitých izotopů, studium DNA).

Odlíšnosti pohřebního ritu společně s odchylkami v tvarosloví a výzdobě domácí keramické produkce, lišící se od projevů vlastní baalberské skupiny, jen podtrhují svébytnost místní facie nálevkovitých pohárů. Ohlasy pohřebního ritu baalberské skupiny pronikly na Moravu z Polabí až v průběhu druhé čtvrtiny 4. tisíciletí př. n. l. Pohlédneme-li na mapu dislokace pohřebišť v natažené poloze na zádech, je evidentní, že šlo o obyvatele nížin

Obr. 20. Mohylové nekropole a pohřebiště s pohřby v natažené poloze na Moravě.

Fig. 20. Map of Moravia with barrow burial grounds and cemeteries with burials in an extended position. 1 Dambořice; 2 Holubice; 3–4 Ivanovice na Hané; 5 Maissau, Dolní Rakousko; 6 Modřice; 7 Olomouc-Hejčín; 8 Olomouc, Tereziánská zbrojnice; 9 Olomouc-Slavonín; 10 Orlovice; 11 Podivín; 12 Prostějov-Čechůvky; 13 Opava-Vávrovce; 14 Velešovice; 15 Žádovice.

(obr. 20). Rovněž vymezení vůči oblasti s mohylovými pohřebišti KNP na úpatích Drahanské a Zábřežské vrchoviny je zjevné. Doba jejich zakládání spadá až do závěru mladší fáze baalberského a do průběhu bolerázského stupně místních nálevkovitých pohárů, ovšem nálezy keramiky a broušené a štípané kamenné industrie svědčí o blíže nespecifikovaných aktivitách. Spálené lidské kosti rozptýlené v násypch mohyl a zlomky nádob předbaalberského a baalberského stupně KNP evokují letité tradice pohřbívání. Ne vždy je

však možné jeho podobu postihnout archeologickými metodami. Pohřební akt mohl končit vlastní kremací bez další manipulace s ostatky zesnulého a se zbytky výbavy (Šmíd 2017, 93–94). Vícekolejnost kulturního vývoje, zaznamenaná na Moravě před sledovaným časovým horizontem i po něm (Šmíd – Kos – Přichystal 2021), se v místní skupině nálevkovitých pohárů projevila také několika způsoby pohřbívání.

8. Závěr

Hroby z polohy Spálený v Damborčicích představují šesté skupinové pohřebiště z počátku starého eneolitu z území rozšíření moravsko-dolnorakouské skupiny nálevkovitých pohárů. Zohledníme-li situaci v Modřicích-Rybníčkách, okr. Brno-venkov, kde byly díky rozsáhlému plošnému odkryvu zachyceny dvě samostatné skupiny hrobů, a s velkou pravděpodobností relikty třetí, a přičteme-li z dalších lokalit jednotlivé hroby či solitérní skupiny hrobů, které ovšem mohou být součástí početnějších skupin, vzroste jejich počet na čtrnáct. To je vzhledem k omezenému počtu evidovaných dokladů o způsobu pohřbívání od doby kultury s lineární keramikou úctyhodné množství, které vylučuje nahodilost jevu. Předpokládáme, že nové výzkumy přinesou v tomto ohledu nové nálezy. Není to však jediná možnost jejich početního nárůstu. Absence milodarů společně se značnou variabilitou orientace, Z–V nevyjímaje, povede k revizi některých starších sporných nálezů, považovaných původně za pohřby mladohradištní. Poukázat na tuto skutečnost je jedním z cílů tohoto příspěvku.

Radiokarbonová data ze sedmi pohřebišť vymezila časový interval pohřbívání v natažené poloze 40. až 37. stoletím př. n. l., což odpovídá přibližně době trvání starší fáze baalberského stupně Šmídovy periodizace moravsko-rakouské KNP (Šmíd 2017). Časoprostorová vazba hrobů na osídlení v jejich bezprostřední blízkosti a výbava stejně uložených pohřbů v sídlištních objektech plně odpovídají uvedené periodě. V tuto chvíli nevíme, co těmto pohřebišťům předcházelo. Za obvyklou formu pohřebního ritu na sledovaném území jsou od počátku neolitu považovány pohřby ve skrčené poloze. Patří k nim rovněž osamocený hrob z Modřic-Rybníků s pohřbem na pravém boku hlavou k Z, vybavený kónickou mísou předbaalberského stupně (Šmíd et al. 2018, 122, obr. 11). Poněkud lépe jsme zpraveni o následných způsobech pohřbívání. V mladší fázi baalberského stupně jsou to opět pohřby ve skrčené poloze, ale tentokrát vybavené baalberskou keramikou, a to jak v prosté zemi (Držovice na Moravě: Drozdová – Šmíd 2016, 273–293), tak v kamenných skříňkách, v samém závěru dotyčného stupně překrytých kamenným mohylovým příkrovem.

Dotkli jsme se domácích mohylových pohřebišť KNP, která po baalberské etapě s inhumacemi pokračují v bolerázském stupni lokální skupiny nálevkovitých pohárů drahanovickou a ohrozimskou fází, ovšem již výhradně s žárovými pohřby. Situace na těchto nekropolích do jisté míry připomíná skupinová pohřebiště staršího stupně KNP, a to v tom ohledu, že mohyla obvykle sloužila k uložení více pohřbů a je považována, stejně jako skupinová pohřebiště s pohřby v natažené poloze, za pohřby určité sociální jednotky (rodiny, klanu?). Přestože časový hiát mezi oběma vyhraněnými způsoby pohřbívání je minimálně 200 roků, nelze odhlédnout od geomorfologické specifikace jejich výskytu – mohylové nekropole v dominantních polohách podhůří Dražanské a Zábřežské vrchoviny, skupinová pohřebiště s pohřby v natažené poloze v nížinných polohách moravských úvalů. Dokladem přežívání odlišných věrských představ obyvatel nížinných poloh během bole-

rázského stupně KNP, kdy převážilo spalování zesnulých, jsou pohřby ve skrčené poloze v sídlištních objektech (Držovice na Moravě H5/1998 a Moravičany: Šmíd 2017, tab. 8, 9; Goš 1982).

Hroby s pohřby v natažené poloze jsou novým fenoménem moravského eneolitu bez zjevné návaznosti na předcházející či následné způsoby pohřbívání. Jako řešení se nabízí migrace z území, kde je tento způsob nakládání s těly zesnulých obvyklou normou pohřebního ritu. Jako nejpřijatelnější se jeví území dnešního Polska, osídlené lidem s KNP, pohřbívajícím zesnulé v natažené poloze na zádech, a to jak v prosté zemi, tak v předmegalitických a megalitických monumentech. Materiální kultura tamních populací má však dosti výrazná specifika, která v moravském prostředí a ve vymezené době postrádáme. Ba právě naopak: tvarosloví keramické produkce moravsko-rakouské skupiny nálevkovitých pohárů se v mnohém liší od projevů materiální a – jak je z výše uvedeného patrné – také od duchovních projevů baalberské skupiny. Jí vlastní pohřební ritus se v severní části střední Moravy objevil až v závěru baalberského stupně moravsko-dolnorakouské skupiny KNP, tedy v průběhu druhé čtvrtiny 4. tisíciletí př. n. l.

Práce vznikla s finanční podporou projektu OP VVV MŠMT „Výzkum ultrastopových izotopů a jejich využití v sociálních a environmentálních vědách urychlovačovou hmotnostní spektrometrií“, reg. č. CZ.0.2.1.01/0.0/0.0/16_019/0000728.

Literatura

- Bálek, M. – Berkovec, T. – Kos, P. – Lečbych, M. – Matějčková, A. – Parma, D. – Přichystal, M. – Šmíd, M. 2003: Předběžné výsledky první etapy záchranného archeologického výzkumu v trase dálnice D1 Vyškov–Mořice. *Přehled výzkumů* 44, 137–150 (143–144).
- Berkovec, T. – Kos, P. 2003: Dambořice (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 44, 207, 226.
- Čížmář, M. – Geisler, M. 1987: Rettungsgrabungen auf der Autobahn im Abschnitt Holubice – Tučapy im Jahre 1985 (Bez. Vyškov). *Přehled výzkumů* 1985, 65–66, obr. 21.
- Čížmář, M. – Geisler, M. 1992: Hrob kultury s moravskou malovanou keramikou z Velešovic (obec Velešovice-Holubice), okr. Vyškov. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity E* 37, 43–49.
- Čížmář, M. – Geisler, M. – Rakovský, I. 1984: Holubice IV. Sídliště, pohřebiště. *Nálezová zpráva*. Ms. depon. in archiv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, č. j. 1513/84.
- Demek, J. – Mackovčin, P. eds. a kol. 2006: Hory a nížiny. *Zeměpisný lexikon ČR*. Brno: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR.
- Denaire, A. – Madiut, A. 2010: Metzzenheim «Le Lavoir» (Bas-Rhin): un nouvel habitat du Néolithique ancien et une tombe du Michelsberg ancien du Rhin supérieur. *Cahiers alsacien d'archéologie, d'art et d'histoire*, 3–9.
- Dimitrijević, S. 1980: Zur Frage der Retz-Gajary-Kultur in Nordjugoslawien und ihrer Stellung im pannonschen Raum. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 61, 15–89.
- Drozdová, E. – Šmíd, M. 2016: An inhumation grave of the Baalberge Group of the Funnel Beaker Culture in Držovice na Moravě, Prostějov District (Moravia, Czech Republic). In: J. Kovárník et al., *Centenary of Jaroslav Palliardí's Neolithic and Aeneolithic Relative Chronology (1914–2014)*, Hradec Králové – Ústí nad Orlicí: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, 273–293.
- Geisler, M. 1996: Dambořice (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 39 (1995–96), 341.
- Geislerová, K. 1989: Záchranný výzkum neolitického a eneolitického sídliště v Žádovicích (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 1986, 24.
- Goš, V. 1982: Osada ze staršího eneolitu v Moravičanech, okr. Šumperk. *Archeologické rozhledy* 34, 481–487.
- Grygiel, R. 2016: Neolit i początki epoki brązu w rejonie Brzeźcia Kujawskiego i Ostonek, vol. 3. *Środkowy i późny neolit. Kultura pucharów lejkowatych*, Łódź: Fundacja Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi.

- Hlas, J. 2015: Opava (k. ú. Vávrovice, okr. Opava). Přehled výzkumů 56–1, 170–171, 191.
- Ivanov, I. – Avramova, M. 2000: Varna Necropolis. The Dawn of European Civilization. Sofia: Agat'o Publ.
- Jankowska, D. 2010: W kwestii obrządku pogrzebowego KPL na ziemiach polskich – stare i nowe problemy. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity M 14–15, 263–275.
- Kadrow, S. 2015: The Idea of the Eneolithic. In: K. Kristiansen et al. eds., *Paradigma Found: Archaeological Theory – Present, Past and Future. Essays in honour of Evžen Neustupný*, Oxford: Havertown Oxbow Books, 249–262.
- Kalábek, M. – Šín, L. 2018: Sídlištní pohřby z neolitu a eneolitu z Dluhonic, Předmostí a Slavonína. In: M. Kršková – J. Peška eds., *Ročenka 2017, Archeologické centrum Olomouc*, Olomouc: Archeologické centrum Olomouc, 65–93.
- Kirsch, E. – Platte, F. 1983: Ein Körpergräberfeld der Havelländischen Kultur bei Dreetz, Kr. Kyritz. Veröffentlichungen des Museum für Ur- und Frühgeschichte Potsdam, 7–40.
- Kos, P. – Šmíd, M. 1993: Ein Objekt der Trichterbecherkultur aus Velatice (Bez. Brno-venkov). Přehled výzkumů 1989, 30–31.
- Košťuřík, P. 1997: Návrh třídění kultury nálevkovitých pohárů pro jižní Moravu. In: P. Michna – R. Nekuda – J. Unger eds., *Z pravěku do středověku. Sborník k 70. narozeninám Vladimíra Nekudy*, Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, Moravské zemské muzeum, 42–56.
- Květina, P. – Řídký, J. – Končelová, M. – Burgert, P. – Šumberová, R. – Pavlů, I. – Brzobohatá, H. – Trojánková, O. – Vavrečka, P. – Unger, J. 2015: *Minulost, kterou nikdo nezapsal*. Praha: Archeologický ústav AV ČR.
- Lečbych, M. 2008: Dambořice 2007, Trať „Kluče, „Za dvorem“ – zapojení sond Uh 35, Uh 45, č. akce 134/07. Nálezová zpráva. Ms. depon. in archiv Ústavu archeologické památkové péče Brno, č. j. 33/08.
- Lečbych, M. 2018: Dambořice (okr. Hodonín), Spálený – stavba RD. Výroční zpráva ÚAPP Brno, v. v. i. 2017, Brno: Ústav archeologické památkové péče, 47–48.
- Lovejoy, C. O. 1985: Dental Wear in the Libben Population: Its Pattern and Role in the Determination of Adult Skeletal Age at Death. *American Journal of Physical Anthropology* 68/1, 47–56.
- Lübke, H. – Lüth, F. – Terberger, T. 2007: Fischers or farmers? The archeology of the Ostorf cemetery and related Neolithic find in the light of new data. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 88, 307–328.
- Mikulková, B. 2009: Orlovice 2009, „Zemník – III. etapa“. Nálezová zpráva. Ms. depon. in archiv Ústavu archeologické památkové péče Brno, č. j. 275/10.
- Neugebauer-Maresch, Ch. 1995: Mittelneolithikum: Die Bemaltkeramik. In: E. Leneis – Ch. Neugebauer-Maresch – E. Ruttikay, *Jung-Steinzeit im osten Österreichs, St. Pölten – Wien: Niederösterreichisches Pressehaus Druck- und Verlagsgesellschaft mbH St. Pölten*, 93–99.
- Neugebauer-Maresch – Teschler-Nicola, M. 2006: Zu den perimortalen Beschädigungen und postmortalen Lageveränderungen der Bestattungen von Friebritz (NÖ) und ihre Bedeutung für die mittelneolithische Kreisgrabenanlage. *Archaeologie Österreichs* 17/2, 31–40.
- Neustupný, E. F. 1983: Demografie pravěkých pohřebišť. Praha: Archeologický ústav ČSAV.
- Novotný, V. 1985: Determination of Sex from the Talus and Calcaneus. *Scripta Medica*, Brno 58/7, 437.
- Nowak, M. 2009: Drugi etap neolityzacji ziem polskich. Kraków: Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Parma, D. 2003: Ivanovice na Hané 3/2. „Padělky za cihelnou“. Nálezová zpráva. Ms. depon. in archiv Ústavu archeologické památkové péče Brno, č. j. 130/03.
- Piačková, K. – Trampota, F. 2020: Podivín (okr. Břeclav), „Rybáře“, Rosenberská ulice, parc. Č. 1257/45. Přehled výzkumů 61/1, 162.
- Podborský, V. 1993: Pravěké dějiny Moravy, Lid s moravskou malovanou keramikou. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost.
- Procházková, P. – Šmíd, M. 2000: Návrh typologie keramiky kultury lidu s nálevkovitými poháry na Moravě. *Pravěk NŘ* 9, 159–179.
- Přichystal, M. 2003: Ivanovice na Hané 4 „Za střediskem“. Nálezová zpráva. Ms. depon. in archiv Ústavu archeologické památkové péče Brno, č. j. 205/03.
- Rakovský, I. 1985: Pohřebiště kultury zvoncovitých pohárů v Holubicích. *Archeologické rozhledy* 37, 393–402.
- Rožnovský, D. – Šmíd, M. 2015: Objekt kultury nálevkovitých pohárů s dokladem metalurgie mědi z obce Dyje, okr. Znojmo. *Pravěk NŘ* 23, 35–55.
- Ruttikay, E. 1995: Spätneolithikum. In: E. Leneis – Ch. Neugebauer-Maresch – E. Ruttikay, *Jungsteinzeit im osten Österreichs, St. Pölten – Wien: Niederösterreichisches Pressehaus Druck- und Verlagsgesellschaft mbH St. Pölten*, 108–209.

- Rzepecki, S. 2006: Z badań nad genezą grobowców kujawskich. In: J. Libera – K. Tunia eds., *Idea megalityczna w obrządku pogrzebowym kultury pucharów lejkowat*, Lublin – Kraków: Instytut Archeologii PAN Kraków, Instytut Archeologii UMCS Lublin, 77–84.
- Rzepecki, S. 2011: *U źródeł megalityzmu w kulturze pucharów lejkowatych*. Łódź: Fundacja Uniwersytetu Łódzkiego.
- Schmütsberger 2011: *Ausgewählte Befunde und Funde der Kupferzeit sowie der Bronzezeit von der Trasse der Ortsumfahrung Maissau, Niederösterreich*. *Fundberichte aus Österreich* 49, 101–108.
- Sjøvold, T. 1990: Estimation of stature from long bones utilising the line of organic correlation. *Human Evolution* 5, 431–447.
- Stabrava, P. 2000: Vávrovice (okr. Opava), „Krásné pole“. Eneolit, KNP a KZP. Sídliště. Přehled výzkumů 1999, 115–117.
- Stloukal, M. – Hanáková, H. 1978: Die Länge der Längsknochen altslawischer Bevölkerungen unter besonderer Berücksichtigung von Wachstumsfragen. *Homo* 29/1, 53–69.
- Šmerda, J. 2005: Dambořice (okr. Hodonín). Přehled výzkumů 46, 219–220, 241–242.
- Šmerda, J. 2006: Dambořice (okr. Hodonín). Přehled výzkumů 47, 104–105, 138, 154, 228.
- Šmerda, J. 2008: Nové archeologické nálezy z doby bronzové v Dambořicích. In: *Sborník příspěvků z XXXVIII. konference vlastivědných kroužků 6. října 2007, Dambořice*, 34–43.
- Šmerda, J. 2009a: Nálezy lidských pozůstatků na sídlišťích únětické kultury v Dambořicích a Žarošicích, okr. Hodonín. *Pravěk NŘ* 18, 199–240.
- Šmerda, J. 2009b: Dambořice, „Přestavba školy“. Náleзовá zpráva. Ms. depon. in archiv Masarykovo muzeum Hodonín, č. j. 2922.
- Šmerda, J. 2014: Dambořice od pravěku ke Slovanům. In: J. Adámek et al., *Dambořice: Zpět ke kořenům*, Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně – Obecní úřad Dambořice, 23–64.
- Šmíd, M. 1994: Nástin periodizace kultury s nálevkovitými poháry na Moravě. *Pravěk NŘ* 2, 131–157.
- Šmíd, M. 2002: Příspěvek k poznání pohřebního ritu kultury nálevkovitých pohárů na Moravě. In: I. Cheben – I. Kuzma eds., *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2001*. *Zborník referátov z 20. pracovného stretnutia bádateľov pre výskum neolitu a eneolitu Čiech, Moravy a Slovenska, Liptovská Sielnica* 9.–12. 10. 2001, Nitra: Archeologický ústav Slovenskej akademie vied, 375–391.
- Šmíd, M. 2003: Mohylová pohřebiště kultury nálevkovitých pohárů na Moravě. *Pravěk NŘ – Supplementum* 11. Brno.
- Šmíd, M. 2010: Hrad u Bílovic – eneolitické hradisko na Prostějovsku. *Pravěk NŘ – Supplementum* 21. Brno.
- Šmíd, M. 2011: Eneolitické pohřebiště z Prostějova-Čechůvek. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity M* 16, 5–27.
- Šmíd, M. 2017: Nálevkovité poháry na Moravě. *Pravěk NŘ – Supplementum* 33. Brno.
- Šmíd, M. – Kalábková, P. 2015: Pre-Boleráz, Boleráz, and Post-Boleráz development in Moravia. In: M. Nowak – A. Zastawny eds., *The Baden culture around the Western Carpathians*. *Via Archaeologica, Zródła z badań wykopaliskowych na trasie autostrady A4 w Małopolsce*, Kraków: Krakowski zespol do Badań Autostrad – Wydawnictwo-Drukarnia Ekodruk s.c., 75–94.
- Šmíd, M. – Kos, P. – Přichystal, A. 2021: Další objekty s brázděným vpichem a s doklady zpracování rohovce typu Stránská skála z Brna-Maloměřic. *Pravěk NŘ* 29, 119–153.
- Šmíd, M. – Tvrdlý, Z. – Parma, D. – Kos, P. 2018: Pohřebiště kultury nálevkovitých pohárů s pohřby v natažené poloze z Modřic, okr. Brno–venkov. *Acta Musei Moraviae, Sci. soc.* 103/2, 101–140.
- Šumberová, R. 2012: Neolitické rondely a hroby v trase obchvatu silnice 1/38 mimo Kolín. Předběžná informace o průběhu výzkumu v roce 2008. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity M* 17, 47–64.
- Trampota, F. 2016: Podivín (okr. Břeclav), „Rybáře“. Přehled výzkumů 57/1, 194–195.
- Vlček, E. 1994: Metodika určování zubního věku podle stupně mineralizace chrupu v historické antropologii a paleoantropologii. *Stomatologické zprávy* 35/3, 30–39.
- Vrána, J. 2004: Olomouc (k. ú. Hejčín, okr. Olomouc). Přehled výzkumů 45, 144–145.
- Vrána, J. – Pankowská, A. 2010: Kostrový pohřeb v sídlištním objektu v Náměšti na Hané. In: M. Bém – J. Peška eds., *Ročenka 2009, Archeologické centrum Olomouc*, Olomouc: Archeologické centrum Olomouc, 70–93.
- Vránová, V. 2009: Olomouc (k. ú. Slavonín, okr. Olomouc). Přehled výzkumů 50, 271–272.
- Wiślański, T. 1979: Kształtowanie się miejscowych kultur rolniczo-hodowlanych. *Plemiona kultury pucharów lejkowatych*. In: W. Hensel – T. Wiślański eds., *Prahistoria ziem Polskich, tom II, Neolit*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, 165–260.

Zápotocká, M. 1998: Bestattungsritus des böhmischen Neolithikums (5500–4200 B. C.). Gräber und Gräberfelder der Kultur mit Linear-, Stichband- und Lengyel-Keramik. Praha: Archeologický ústav AV ČR.

Zápotocký, M. 1996: Raný eneolit v severočeském Polabí. Archeologické rozhledy 48, 407–459.

Zápotocký, M. 2008: Kultura nálevkovitých pohárů ve starším eneolitu. In: E. Neustupný ed., Archeologie pravěkých Čech 4. Eneolit, Praha: Archeologický ústav AV ČR, 61–82.

A Funnel Beaker settlement and cemetery in Dambořice, South Moravia A contribution to knowledge of cemeteries with burials in an extended position

The authors of the article used the recent discovery of a group cemetery with burials in an extended position and a contemporaneous settlement from the early phase of the Baalberg stage of the Funnel Beaker culture in Dambořice, Hodonín district, to present this heretofore unknown burial rite in the territory of the Moravian – Lower Austrian group of the Funnel Beaker culture. The cemetery in Dambořice is the sixth group burial ground from the beginning of the Early Eneolithic from the territory of this group of the Funnel Beaker culture. If we count the situation in Modřice-Rybníky, Brno-venkov district, where a large-scale excavation over a broad area captured two separate groups of graves, and, in all probability, the remains of a third, and add solitary graves or smaller groups of graves, which naturally could be part of larger groups, the number of these cemeteries grows to fourteen. Given the limited amount of registered evidence on the method of burial from the period of the Linear Pottery culture, this is an impressive number that eliminates the possibility of the randomness of the phenomenon. While we expect new excavations to also provide new finds in this regard, this is not the only possibility for their numbers to increase. The absence of grave goods along with the considerable variability in orientation, including W–E, will lead to a revision of certain earlier controversial finds originally regarded as Early Medieval burials.

Radiocarbon dates from seven cemeteries narrowed the time interval of burials in an extended position to 4000–3700 BC, which corresponds approximately to the period of the early phase of the Baalberg stage in Šmíd's chronology of the Moravian – Lower Austrian group of the Funnel Beaker culture (Šmíd 2017). The spatiotemporal link between graves in the settlement in their immediate vicinity and the furnishings of the same burials in settlement features correlates to the given dating. We currently do not know what preceded these cemeteries. Burials in a crouched position have been considered the standard form of deposition in the studied area since the beginning of the Neolithic. These also include a solitary grave from Modřice-Rybníky with a burial on the right side and the head to the west furnished with a conical bowl from the pre-Baalberg stage of the local Funnel Beaker culture group (Šmíd et al. 2018, 122, fig. 11). We are somewhat better informed about the following methods of burial. In the late phase of the Baalberg stage burials are again in the crouched position, though by this time furnished with Baalberg pottery, both in the plain ground (Držovice in Moravia: Drozdová – Šmíd 2016, 273–293) and in stone caskets.

We touched on Moravian mound burial grounds of the Funnel Beaker culture, which, after the Baalberg stage with inhumations, continue in the Boleráz stage of the local group of Funnel Beaker culture through the Drahanovice and Ohrozim phases, albeit exclusively with cremation burials. The situation at these necropolises is somewhat reminiscent of the group burial grounds of the earlier stage in that the mound was usually used to hold multiple burials and is considered, like group cemeteries with burials in an extended position, to be the graves of a particular social unit. Although the time gap between the two specific burial methods is at least 200 years, one cannot fail to see the geomorphological specification of their occurrence – mound necropolises in the dominant locations of the Drahanovice and Zábřeh Highlands, group cemeteries with burials in an extended position in the lowlands of Moravian valleys. Burials in a crouched position in settlement features are proof of the survival of different spiritual ideas of the inhabitants of lowland locations during the Boleráz stage of the Funnel Beaker culture, when the cremation of the deceased prevailed (Držovice na Moravě H5/1998 and Moravičany: Šmíd 2017, pls. 8 and 9; Goš 1982).

Graves with burials in an extended position are a new phenomenon of the Moravian Eneolithic without an obvious connection to previous or subsequent burial methods. One explanation is migration from an area where this method of treating the bodies of the deceased was the standard burial rite. The territory of today's Poland seems to be the most acceptable, where the bearers of the Funnel Beaker culture buried their deceased in an extended position on their backs, both in the plain ground and in pre-megalithic and megalithic monuments. However, the material culture of the local Funnel Beaker culture has quite significant specifics that are lacking in the Moravian environment in the defined period. On the contrary; the morphology of the pottery production of the Moravian – Lower Austrian group of the Funnel Beaker culture differs in many ways from material manifestations and – as can be seen from the above – also from spiritual manifestations of the Baalberg group. This group's own funeral rite did not appear in the northern part of Central Moravia until the end of the Baalberg stage of the Moravian – Lower Austrian Funnel Beaker group, i.e., during the second quarter of the 4th millennium BC.

English by *David Gaul*

MIROSLAV ŠMÍD, Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i., Kaloudova 30, CZ-61 400 Brno
smideneolit@seznam.cz

JIŘÍ KALA, Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i., Kaloudova 30, CZ-61 400 Brno; kala@uapp.cz

MAREK LEČBYCH, Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i., Kaloudova 30, CZ-61 400 Brno
lechbych@uapp.cz

PETR LIMBURSKÝ, Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha; limbursky@arup.cas.cz

JAROMÍR ŠMERDA, Masarykovo muzeum Hodonín, Národní třída 21, CZ-69 501 Hodonín
j.smerda@masaryk.info